فصلنامه مطالعات حقوق
Journal of Legal Studies
شماره سی و دوم. تابستان ۱۳۹۸، صص۱۴۷-۱۱۷ Vol 3. No 32. 2019, p 117-147
شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵) ISSN: (2538-6395)

بررسی و تبیین سازوکارهای مجازات‌های تعزیزی در حمایت از صنعت آب

رضا درویش زاده کوچصفهانی
دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا وجرم شناسی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات. ایران

چکیده

امروزه دیگر اهمیت مسئله و موضوع آب و بحران خشکسالی و کمبود این مایه حیاتی بر هیچ شهروندی پنهان و پوشیده نیست کمبود نزولات جوی و افت شدید سطح آب های زیر زمینی با توجه به خطرهای جدی ناشی ازآن و فرو نشست زمین و خشک شدن دریاچه ها و پدیده ی برخواستن گرد و غبار ناشی از خشک سالی تبدیل به یکی از مهمترین دغدغه های روزانه هر شهروند ایرانی شده و در بعضی از استان های کشور مانند خوزستان سبب نگرانی جدی عموم شهروندان گردیده است. با به صدا درآمدن زنگ خطر برای صنعت آب کشور و جایگاه حساس و غیر قابل اغماض حقوق کیفری در جهت صیانت و حمایت از صنعت آب ایران بررسی حقوق آب از دیدگاه کیفری به منظور مجازات متخلفین و تعرض کنندگان به یکی از مهمترین حقوق شهروندی به نظر امری مهم وضروری است.

در این پژوهش به بررسی واکنش‌های کیفری حقوق ایران در قبال جرایم علیه صنعت آب کشور پرداخته است در این بخش با تقسیم انواع واکنش‌های کیفری نسبت به پدیده مجرمانه علیه صنعت آب ضمن بیان مجازات‌ها و انواع مختلف پدیده‌های مجرمانه علیه صنعت آب کشور سعی شد توجهی نیز به مقوله پیشگیری از وقوع جرم بشود و تدابیر پیشگیرانه مورد بررسی قرار گیرد.

مهمترین بخش مطالعه حقوق کیفری ایران در حمایت از صنعت آب و دست آورد این مقاله نتیجه گیری و ارائه پیشنهادهای علمی – کاربردی در جهت حفظ وصیانت از منابع آب کشور و اجرای عدالت در سمت و سوی مصرف آب می باشد. این پیشنهادها علاوه بر انکه میتواند راهگشای اصلاح قوانین مربوط به حقوق کیفری آب ایران باشد می تواند نقایص و ایرادات وارده بر این قوانین را تصحیح نموده و گامی مهم در جهت حفظ و حراست از حقوق شهروندی باشد.

واژه‌های کلیدی: حقوق کیفری، صنعت آب، مجازات های کیفری در حمایت از صنعت آب، حقوق آب

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

سوال‌ها و فرضیه‌های پژوهش

سوال اصلی

ـ حقوق کیفری ایران، در قبال حمایت از صنعت آب واجد چه سازو کارهایی است؟

سوالات فرعی

ـ واکنش قانونگذار ایران در مواجهه با ارتکاب عمل مجرمانه علیه صنعت آب کیفری و امنیت گرا است یا فرا کیفری و پیشگیرانه؟

ـ قوانین و مقررات فعلی، پاسخگوی نیازهای جامعه و تامین کننده اهداف مورد نظرقانونگذار می‌باشد؟

فرضیه اصلی

به نظر میرسد حقوق کیفری ایران در هر برهه ای از زمان با توجه به مقتضیات زمان و رفع نیازهای دوره ای دست به تدوین قوانین و استفاده از ابزارهای حقوق کیفری زده است که این خود سبب پراکندگی و عدم انسجام و ناکارامدی این قوانین در قبال حمایت از صنعت آب ایران گردیده و قانونگذار برای نیل به اهداف خویش تلفیقی از ابزارها و اندیشه های کیفری و فرا کیفری بهره برده است و در مجموع با توجه به ارتکاب رو به فزونی جرایم علیه صنعت آب به اهداف مورد انتظار خویش دست نیافته است.

بررسی قوانین کیفری در حمایت از صنعت اب

در تمامی نظام های قانونگذاری مجموعه ای از قواعد و اصول وجود دارد که قانونگذار خود را به رعایت حدود و معیارهای آن ملزم می داند و توجه به همین اصول است که حد و مرز واکنش های کیفری را مشخص میکند و دولت‌ها در جهت حفظ و حراست از منافع و حقوق عمومی آزادی شهروندان را محدود و یا دست به تعیین واکنش کیفری می زنند .در حوزه جرم انگاری بر علیه جرایم علیه منافع عمومی این حاکمیت سیاسی است که به جهت ثبات و حفظ نظم عمومی گاه در نظام های حقوقی مختلف دست به جرم انگاری حداکثری زده است به عنوان مثال انچه که در قانون مجازات اسلامی تحت عنوان حمایت کیفری از آسایش عمومی و امنیت عمومی و بهداشت عمومی جرم انگاری شده است نمونه ای از این واکنش‌های کیفری در جهت حفظ منافع عمومی است.

از مهمترین راه‌های حفاظت و حمایت از اهداف و منافع و ارزش های حاکم در دولت‌ها بی‌شک تعیین واکنش کیفری است واکنش کیفری ابزار قدرت هر دولتی در جهت حفظ حقوق عامه است که در جهت رسیدن به اهداف خود از آن بهره می برند.

صنعت آب که در دنیای پیشرفته امروز هم از مهمترین دغدغه‌های هر ملت و حکومتی به شمار می‌آید و حمایت از آن با توجه به محدودیت‌های موجود در منابع آبی و کمبود آب و بحران‌های ناشی از آن که

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

گاه سبب رقابت بین کشورها می‌گردد و توجه به این نکته که بی شک صنعت آب برطرف کننده نیاز عمومی جامعه است و از این جنبه با نگاه امنیتی هم می‌توان به آن نگریست و هر گونه اختلال و تعرض به آن سبب اختلال در نظم عمومی و اختلال اقتصادی و بحران های اجتماعی و ایجاد مشکل در معیشت مردم گردد که هر کدام میتواند تهدید جدی برای هر حاکمیتی به شمار اید از این باب اهمیت واکنش‌های کیفری در حمایت از صنعت آب که بی تردید ناشی از نگاه حاکمیتی دولت بر این صنعت است دارای اهمیت و ارزش فوق العاده ای است که متاسفانه مغفول مانده است و ضمن اینکه در تعیین و اجرای این واکنش‌ها در جهت حمایت از صنعت آب باید رسیدن به اهداف سزا دهی من جمله به بازدارندگی و کارامدی نیز توجه ویژه گردد.

جدای همه موارد ذکر شده شایسته است نگاهی اجمالی به اوضاع آب کشور داشته باشیم تا میزان اهمیت حقوق کیفری و دخالت آن در مباحث مربوط به صیانت از صنعت آب را بیشتر بدانیم کشور ایران از لحاظ جغرافیایی در منطقه خشک و نیمه خشک واقع شده است و میزان نزولات جوی در سطح وسیعی از کشور از حد متوسط جهانی کمتر است بنا بر آخرین آمار که توسط وزارت نیرو اعلام گردیده است وضعیت سدهای پنجگانه استان تهران (لار، طالقان، کرج، لتیان و ماملو) حکایت از افت ۳۴ درصدی آب ورودی به مخازن سدها دارد. کاهش بیسابقه بارندگی ها در سال گذشته و به تبع آن افت ذخیره برفی استان موجب شده تا کل حجم آب ورودی به سدهای تهران از ابتدای سال آبی (ابتدای مهرماه) تاکنون به ۹۱۹ میلیون مترمکعب برسد. عددی که سال گذشته در همین بازه زمانی در حدود یک میلیارد و ۳۸۷ میلیون مترمکعب بوده است. امروزه با افزایش جمعیت و بالا رفتن سطح بهداشت رشد روز افزون صنایع میزان نیاز به صنعت آب و احتیاج به این صنعت به شدت افزایش پیداکرده است در کنار این موارد ارتکاب پدیده‌های مجرمانه علیه آب مانند حفر چاه‌های غیر مجاز نیز نیاز مبرم این صنعت به حقوق کیفری را مشخص می‌کند.

در حقوق کیفری موضوعه ضمن انکه با توجه به اصول کلی حاکم بر حقوق جزا ایران بعضی از رفتارهای مجرمانه علیه صنعت آب جرم محسوب و سبب واکنش کیفری علیه متخلف می‌گردد مانند آسیب به محیط زیست یا رساندن ضرر که در قانون مجازات اسلامی از این اصول به فراوان می‌توان یافت قوانین اختصاصی نیز در جهت حمایت از صنعت آب وضع گردیده که در آنها نیز به تعیین واکنش کیفری و تعیین مجازات پرداخته است که در مبحث بعدی به بررسی آنها و تقسیم بندی آنها می پردازیم.

قوانین کیفری اختصاصی در جهت حمایت از صنعت آب

در راستای انجام وظیفه خاص نهادهای مربوط به آب قوانین مختلفی به تصویب قانون گذار وقت رسیده است که در صدد تبیین وظایف و مأموریتها و اهداف و واکنش های کیفری بوده است که هدف نهایی آن حمایت از صنعت آب است و اجرای آنها بر عهده وزارت نیرو و شرکت های تابعه و ادارات مربوط به صنعت آب نهاده شده است شاخصه های مهم این دسته از قوانین کیفری را میتوان توجه به انگیزه معنوی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مجرم و تعیین مرجع صلاحیت دار به رسیدگی با توجه به آن همچنین شدیدتر بودن میزان مجازات نسبت به سایر قوانین و منسوخ بودن بعضی از آنها به دلیل اینکه در برهه های زمانی خاص و اکثرا با توجه به شرایط زمانی به تصویب رسیده اند توجه ویژه را طلب می‌کند. در یک دسته بندی میتوان این قوانین را به دو دسته قوانین عمومی آب و دیگری قوانین حفاظت از اب تقسیم نمود که به بررسی جداگانه هر یک می‌پردازیم.

قوانین عمومی مختص به صنعت آب

قانون توزیع آب و نحوه ملی شدن آن همچنین قانون توزیع عادلانه آب قوانین قوانین عام و عمومی مربوط به صنعت آب هستند که در آنها رفتارهایی همچون حفر چاه بدون پروانه جلوگیری از رسیدن آبی که حق دیگری است و تصرف بدون مجوز یا اختلال در تاسیسات عمومی و. . . . . جرم انگاری گردیده نقطه مشترک تمامی مواد قانونی عمومی این است که قانونگذار با نگاه به زمان و شرایط خاص زمانی دست به تدوین و تصویب آن ها زده است و همین امر سبب گردیده که در بررسی آنها به ناسخ و منسوخ بودن آنها و یا قابلیت اجرایی این مواد و گاه عدم قابلیت اجرای این قوانین و متروک بودن بعضی از موارد مطروحه برخورد نماییم که هم در امر پژوهش و هم در امر قضا امر را پیچیده و دشوار می نماید. در ماده ۶۰ قانون توزیع آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷ بیان میدارد که اشخاص زیر به پرداخت دو هزار تا پنج هزار ریال یا از ۲ ماه تا ۶ ماه حبس تأدیبی یا به هر دو مجازات حسب مورد محکوم خواهند شد. . . . ۱ـ هر کس دخالت غیر مجاز در وسایل اندازه گیری آب نماید یا بنحوی از انحاء امر بهره برداری از تأسیسات عمومی آب را مختل سازد. ۲- هر کسی آبی را عمداً یا بدون حق و اجازه مقامات مسئول به مجاری متعلق به خود منتقل کند یا موجب گردد که آب حق دیگری به او نرسد. ۳ـ هر کس آب حق دیگری را بدون مجوز قانونی تصرف کند. ۴ـ هر کس عمداً به نحوی از انحاء به ضرر دیگری آبی را به هدر دهد. ۵ ـ هر کس عمداً آب رودخانه. . . . . منابع و قنوات و چاه ها را با اضافه کردن مواد خارجی به نحو مندرج در ماده ۵۶ آلوده کند. ۶- هر کس از قواعد پروانه مصرف آب تخلف کند. ۷ـ هر کس بدون رعایت مقررات قانون آب و نحوه ملی شدن آن به حفر چاه، قنات یا بهره برداری از منابع آب مبادرت نماید.

یا در ماده ۴۵ قانون توزیع عادلانه آب که به بحث تخلفات و جرائم اشاره نمود است همان موارد قانون آب و نحوه ملی شدن آن را جزء موضوع تخلف قید نموده است و برای آن تعیین مجازات نموده است در هر حال قوانین عمومی مربوط به صنعت آب با ویژگی های خاص خودشان و با عنایت به گستردگی و پیچیدگی های مسایل مربوط به آب تقریبا از بهترین و جامع ترین قوانین مربوط به آب هستند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

قوانین حفاظت از آب

قوانین اختصاصی و تقریبا شدیدی که توسط قانونگذار در شرایط و موضوع خاص وضع می‌شود دایره مطالعه ما درباره قوانین مربوط به حفاظت از صنعت آب را روشن میسازد که میتوان از قانون مجازات اخلال کنندگان در تأسیسات آب و برق و گاز و مخابرات کشور مصوب۱۳۵۱ که درآن برای اقدامات خرابکارانه در تأسیسات آب و برق و به منظور جلوگیری از اخلال در نظم و امنیت عمومی تأسیسات آب و برق جرم انگاری گردیده است و حتی دادگاه صالح به رسیدگی را نیز تعیین می نماید در سال ۱۳۵۲ قانون اصلاح قانون جلوگیری از تصرف عدوانی پیرامون جلوگیری از تصرف اراضی و املاک اشخاص به تصویب رسید همچنین در سال ۱۳۵۸ لایحه قانونی جلوگیری از هر گونه تجاوز نسبت به منابع آب توسط شورای انقلاب به تصویب رسید این لایحه قانونی به منظور جلوگیری از هر گونه تجاوز و تصرف عدوانی و غصب، مزاحمت از حق نسبت به املاک مزروعی، باغات، نخلستانها، منابع آب، همچنین تأسیسات کشاورزی، دامداری و کشت و صنعت، جنگلها، اراضی ملی شده و ملی واقع در داخل یا خارج محدوده شهرها و روستاها به تصویب رسید که درآن به وضوح توجه به شرایط بحرانی اوایل انقلاب دیده می‌شود همچنین لایحه قانونی راجع به تجاوز به اموال عمومی و مردم اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی در همان سال به تصویب رسید که مهمترین شاخصه آن را شدید بودن مجازات های طرح شده در آن دانست که مجازات‌هایی نظیر اعدام و حبس های طولانی مدت و تبعید در نظر گرفته شده لایحه قانونی راجع به تعقیب اشخاص بوسیله دادستانی کل انقلاب اسلامی ایران نیز در این سال به تصویب رسید که به منظور تعقیب اشخاص که بدون مجوز قانونی به منظور بهره گیری از آب و برق تأسیسات وزارت نیرو و شرکتها و سازمانهای تابعه اقدام می‌نماید که شاخصه مهم این لایحه را هم میتوان شرایط خاص زمان و وخامت اوضاع منابع آبی دانست.

از دیگر موارد قوانین مربوط به حفاظت از آب میتوان به لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور اشاره نمود که به منظور جلوگیری از استفاده غیر مجاز از تأسیسات آب و برق کشور می‌باشد در مورخ ۵۹/۴/۳ به تصویب شورای انقلاب رسید که در جهت حفاظت از صنعت آب کشور دست به جرم انگاری و تعیین مجازات هایی از قبیل جزای نقدی، حبس و رفع تجاوز و اعاده به وضع سابق برای مواردی که مرتکبین قصد براندازی و مقابله به حکومت را نداشته باشند زد.

به هر حال این دسته از قوانین نیز با توجه به اینکه با عنایت به اوضاع و احوال زمان تصویب می‌شوند و فاصله زیادی بین زمان تصویب و متن جامعه و اوضاع اقتصادی و سیاسی ندارند دارای نقش مهم و اساسی در حمایت از صنعت آب هستند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

واکنش‌های سرکوبگرایانه حقوق کیفری

تمامی قوانین بشری در حوزه عمل و اجرا بی شک نیازمند به ضمانت اجرا می باشد و قوانین مربوط به صنعت آب ایران نیز از این قاعده مستثنی نیستند. در همین راستا قوانین و مقرراتی در جهت سزا دهی و مجازات افراد خاطی و ناقضین حقوق آب لحاظ گردیده است. در یک تقسیم بندی اهداف حقوق کیفری را میتوان ارعاب و سزادهی و یا جبران خسارت وارده و همچنین اقدامات پیشگیرانه دانست که هر کدام در مباحث مربوط به حقوق جزای عمومی به صورت مبسوط مورد بحث و بررسی قرار گرفته است در حقوق کیفری اختصاصی ایران هر چند ممکن است که جرایم مربوط به صنعت آب در دو دسته جرایم علیه اشخاص یا جرایم علیه اموال و مالکیت قرار گیرد اما نظر به اهمیت مباحث مربوط به حقوق کیفری آب و حفظ حقوق عامه و ارتباط مستقیم حقوق آب با سلامتی و زندگی مردم بیشتر درطبقه جرایم علیه نظم و آسایش عمومی و گاه علیه امنیت قرار می گیرد. که ماهیت خاص خود را داراست و حتی با توجه به قانون آیین دادرسی کیفری مدعی العموم نیز حق پیگیری و مداخله و اعلام جرم در این زمینه ها را دارد.

حمایت از صنعت آب از طریق مجازات‌های مستوجب حدود و قصاص

قانون مجازات اسلامی با تقسیم بندی مجازات‌ها به انواع مختلف و ارائه تعاریف انها اهداف خاصی را دنبال می نماید. حدود و قصاص شدیدترین و ارعاب آورترین نوع مجازات در نظر اکثر افراد جامعه می‌باشد در متن مجازات حدود و قصاص قانونگذار در پی دست یافتن به مقاصدی است که برای حفظ و تثبیت ان در جامعه به تبع شدت و ضرر جرم ارتکابی خاطی را مستوجب جاری شدن حد یا اجرای قصاص می‌نماید «پیش-گیری از ارتکاب جرم»، «اصلاح مجرم» و «اجرای عدالت» را می‌توان از این اهداف نام برد در مورد جرایم حدی و مشمول قصاص پیش از هر چیز هدف، عدم تمایل مردم به سمت این جرایم و عدم ارتکاب این جرایم است. بعد از این مسئله‌ی لوث نشدن و از دست ندادن قبح اجتماعی اعمال مشمول حد و قصاص نیز از اهمیت ویژه ای برخوردار است و این موارد در حمایت کیفری از صنعت آب نیز با توجه به اهمیت فوق العاده آن صدق می کند.

مجازات حدود و قصاص در صورت اثبات انگیزه اخلال و مقابله با حکومت اسلامی

انگیزه و داعی فردی که به جهت مقابله با حکومت اسلامی دست به اعمال مجرمانه می‌زند نقش مهمی در تعیین میزان مجازات کیفری برای وی دارد و مطالعه متون فقهی در این باب و تعیین میزان مجازات برای وی که گاه تحت عنوان باغی و گاه محارب قرار می‌گیرد که مباحث خاص و مفصلی می‌طلبد.

در موادی از قانون مجازات اسلامی جهت تمایز و وجه افتراق و شناسایی جرایم از یکدیگر به عنصر معنوی و انگیزه مجرم توجه خاصی شده است از جمله‌ی این مواد به ماده ۶۸۷ قانون مجازات اسلامی می‌توان اشاره نمود که بیان می دارد که هر کس در وسایل و تاسیسات مورد استفاده عمومی از قبیل شبکه‌های آب

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

و فاضلاب، برق، نفت، گاز، پست و تلگراف و تلفن و مراکز فرکانس و ماکروویو (مخابرات) و رادیو و تلویزیون و متعلقات مربوط به آنها اعم از سد و کانال و انشعاب لوله کشی و نیروگاه‌های برق و خطوط انتقال نیرو و مخابرات (کابلهای هوایی یا زمینی یا نوری) و دستگاههای تولید و توزیع و انتقال آنها که به هزینه یا سرمایه دولت یا با سرمایه مشترک دولت وبخش غیر دولتی یا توسط بخش خصوصی برای استفاده عمومی ایجاد شده و همچنین در علائم راهنمایی و رانندگی و سایر علائمی که به منظور حفظ جان اشخاص یا تأمین تأسیسات فوق یا شوارع و جاده ها نصب شده است، مرتکب تخریب یا ایجاد حریق یا از کار انداختن یا هر نوع خرابکاری دیگرشود بدون آنکه منظور او اخلال در نظم و امنیت عمومی باشد به حبس از سه تا ده سال محکوم خواهد شد.

در این ماده که شامل دسته ای از جرایم علیه صنعت آب می‌شود قانونگذار دست به جرم انگاری درباره وسایل و تأسیسات عمومی که شبکه های آب و فاضلاب را نیز شامل می‌شود زده است نکته مهم و قابل ذکر تبصره این ماده از قانون مجازات اسلامی است که بیان میدارد در صورتی که اعمال مذکور به منظور اخلال در نظم و امنیت جامعه و مقابله با حکومت اسلامی باشد مجازات محارب را خواهد داشت.

بی‌تردید هرگونه دست اندازی مجرمانه علیه صنعت آب جرمی علیه حاکمیت تلقی می‌شود زیرا سبب اختلال در خدمات دهی به شهروندان و سبب بروز ضعف و ناتوانی دولت در اداره امور و تبعات سیاسی و اجتماعی وسیع خواهد گردید که بی شک هیچ حکومتی به آسانی از کنار این تبعات نمیگذرد و مخصوصا زمانی که با ارتکاب پدیده مجرمانه علیه صنعت آب من جمله موارد مطروحه در ماده۶۸۷ قانون مجازات اسلامی مجرم خواهان زمینه سازی برای ایجاد نارضایتی عمومی و مختل نمودن نظم و امنیت جامعه را داشته باشد اینجاست که قانونگذار با توجه به ضابطه ی ذهنی هنگامی که قصد مجرم اخلال در نظم و امنیت عمومی و مقابله با حکومت اسلامی باشد مجازات محارب را که در ماده ۲۸۸ قانون مجازات اسلامی ذکر شده برای وی در نظر می‌گیرد و حتی در امور شکلی و رسیدگی نیز با هدف تسریع در رسیدگی و اعمال قوانین خاص دست به تعیین مرجع اختصاصی برای رسیدگی به اینگونه جرایم میزند.

مجازات قصاص در صورت منتهی شدن به مرگ مجنی علیه

در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی که تحت عنوان تعزیزات و مجازات های بازدارنده شناخته می‌شود در ماده ۶۸۸ ان با جرم انگاری نمودن هر گونه اقدامی علیه بهداشت عمومی بیان میدارد هر اقدامی کـه تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کـــردن آب یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیر بهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زائد، ریختن مــواد مسموم کننده در رود انه‌ها، زباله در خیابانها و کشتار غیر مجاز دام استفاده ی غیر مجاز فاضلاب خام یا پس آب تصفیه خانه های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع می‌باشند و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازات شدیدتری نباشند بــه حبس تــا یک سال محکوم خواهند در ماده ۶۸۹ با ارجاع به موارد مذکور بیان میدارد در تمام

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

موارد مذکور در این فصل هر گاه حرق و تخریب و سایر اقدامات انجام شده منتهی به قتل یا نقص عضو یا جراحت و صدمه به انسانی شود مرتکب علاوه بر مجازاتهای مذکور حسب مورد به قصاص و پرداخت دیه و در هر حال به تادیه خسارات وارده نیز محکوم خواهد شد.

در ماده اخیر الذکر با ارجاع ماده ۶۸۸ که از پرکاربرترین مواد قانونی مربوط به حقوق آب و آلودگی محیط زیست به طور کلی است مجازات قصاص را در صورت ارتکاب عمل مجرمانه ای که منجر به قتل و مرگ قربانی می‌شود در نظر می‌گیرد و قواعد حاکم بر این موضوع را باید همان شرایط و موانع عمومی و کلی مطرح شده در کتاب قصاص قانون مجازات اسلامی دانست.

حمایت از صنعت آب از طریق مجازات های تعزیری

جرایم تعزیری منصوص در قانون تنها یک دسته از جرایم را تشکیل می‌دهد اما باید توجه کرد که جرایم متعددی در دایره جرایم تعزیری قرار می گیرند و از لحاظ عددی نسبت به سایر طبقات جرایم در حقوق کیفری ایران بیشتر هستند جرایم تعزیری همه به نوعی نقض مقررات حکومتی و محرمات شرعی محسوب می‌شوند بدون آنکه نوع میزان و چگونگی مجازات آن‌ها در شرع تعیین شده باشند به عنوان مثال جرم بودن مواد مخدر و مجازات آن در شرع تعیین نشده بود یا جرایم رایانه ای پیش از این وجود نداشته است که شرع نوع و میزان مجازات آن ها را تعیین کند اما در حال حاضر با توجه به مقتضیات جامعه این اعمال جرم است و در گروه جرایم تعزیری قرار می گیرد، ماده ۱۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در این خصوص می‌گوید تعزیر مجازاتی است که مشمول عنوان حد قصاص با دیه نیست و به موجب قانون در موارد ارتکاب، محرمات شرعی با نقض مقررات حکومتی تعیین و اعمال می گردد نوع مقدار کیفیت اجرا و مقررات مربوط به تخیف تعلیق، سقوط و سایر احکام تعزیر به موجب قانون تعیین می‌شود.

حقوق کیفری به عنوان مجموعه ای از باید ونباید های الزام آور در قالب قوانین مرتبط می‌تواند به عنوان یکی از موثرترین ابزارها، امنیت و پیشرفت صنعت آب را فراهم آورد و زیر ساخت‌های لازم را برای اثر گذاری راهکارهای دیگر مهیا کند عمده ترین شیوه های حفاظت از صنعت آب توسط هر دولت یا حکومت تبیین نحوه برخورد جزایی با متخلفین و متجاوزین به منابع یا تاسیسات آبی است. در واقع کیفر و مجازات از ضروری ترین اموری است که نشانگر واکنش اجتماعی و قانونی به رفتار عده ای متجاوز نسبت به اموال عمومی و دولتی است که با ارتکاب بزه های مختلف منافع اجتماعی را مختل و روند خدمات رسانی به شهروندان را دچار آسیب و رکود می‌نمایند. دولت ها بواسطه آنکه بعضی از اموال عمومی را بخاطر اعمال حاکمیت و برخی دیگر را بواسطه لزوم کسب منافع مادی بعنوان تصدی، تحت سیطره خود دارند، مستقیما در جریان حفاظت منابع آبی دخیل و ذینفع هستند. پاره ای از منابع آبی علاوه بر آنکه برخی نیازمندی های عمومی اجتماع را مرتفع می سازند غالبا با دیدگاه های امنیت ملی، سیاسی و دفاعی هر

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

کشور مرتبط و درگیر هستند. و در این مهم نقش مجازات تعزیری با خصوصیات و ویزگی های خاص آن بی تردید بسیار مهم و اساسی است.

مجازات اعدام در صورت تجاوز مسلحانه علیه منابع

در لایحه قانونی راجع به متجاوزین به اموال عمومی و مردم، اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی مصوب سال ۱۳۵۸ که از مصوبات شورای انقلاب می باشد بیان می‌دارد که هر گونه تجاوز و غصب و تصرف عدوانی و مزاحمت و ممانعت از حق، نسبت به املاک و اراضی موات (موضوع قانون لغو مالکیت اراضی موات شهری) و ساختمانها و اراضی مزروعی شهری و باغات و قلمستانها و منابع آب و مؤسسات کشاورزی و تأسیسات دامداری و واحدهای کشت و صنعت و منابع ملی واقع در محدوده شهرها و روستاها متعلق به اشخاص حقیقی و حقوقی (اعم از بخش دولتی و خصوصی) اعمال ضد انقلاب می باشد. در تبصره ۳ این ماده واحده مرتکبین اعمال مذکور در متن ماده چنانچه مسلحانه عمل نمایند و یا با ضابطین دادگاه مسلحانه مقابله کنند به اعدام محکوم می شوند. در این لایحه زمانی که مجرم دست به سلاح می برد یا با ضابطین دادگاه مقابله مسلحانه می نماید ضمن اینکه در تبصره ۲ مرجع رسیدگی کننده خاص یعنی دادگاه انقلاب را صالح در پیگیری معرفی می‌کند برای متجاوز علیه منابع آب مجازات اعدام را در نظر می‌گیرد.

مجازات تازیانه برای بهره برداران غیر مجاز از منابع آب

در قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ بند ه ماده ۴۵ این قانون با بیان اینکه هر کس بدون رعایت مقررات این قانون به حفر چاه و یا قنات و یا بهره از منابع آب مبادرت کند به مجازات تازیانه ۱۰ تا ۵۰ ضربه تازیانه به نظر حاکم شرع محکوم می‌شود. به علت اهمیت و وجود نگرانی های جدی در زمینه بهره‌برداری‌های غیر مجاز از منابع آبی و روشن نمودن قوانین کیفری حاکم بر آن لازم است به تاریخچه قوانین مربوطه نگاهی هر چند منتقدانه داشته باشیم در مورد بهره برداری از منابع آبی به صورت غیر مجاز در سال ۱۳۶۱ قانونگذارحفر هر نوع چاه و قنات و توسعه چشمه در هر منطقه از کشور با اجازه و موافقت وزارت نیرو را مقرر میکند و وزارت نیرو نیز با توجه به خصوصیات هیدروژئولوژی منطقه (شناسائی طبقات زمین و آبهای زیرزمینی) ومقررات پیش بینی شده در این قانون نسبت به صدور پروانه حفر و بهره برداری اقدام میکند. در تبصره ماده ۳ این قانون مقرر شد که از تاریخ تصویب این قانون افرادی که در دوره های گذشته دست به حفر چاه زده بودند طبق آگهی که منتشر شده به وزارت نیرو مراجعه و پروانه بهره برداری اخذ کنند و فروض مختلف را برای صدور مجوز یا عدم آن و نحوه اعتراض به نظر وزارت نیرو در نظر گرفت و در ماده ۴۵ این قانون میافزاید اشخاص زیر علاوه بر اعاده وضع سابق و جبران خسارت وارده به ۱۰ تا ۵۰ ضربه شلاق و یا از ۱۵ روز تا سه ماه حبس تأدیبی بر حسب مورد جرم به نظر حاکم شرع محکوم

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

میشوند. که دسته ای از آنها عبارتند از هر کسی که بدون رعایت مقررات این قانون به حفر چاه و یا قنات و یا بهره برداری از منابع آب مبادرت کند.

با تصویب این قانون و با توجه به تبصره ماده ۳ ان به نوعی به چاه های غیر مجاز رسمیت بخشیده شد و راهکاری قانونی را برای کسانی که بی اجازه وزارت نیرو دست به حفر چاه های غیر مجاز زدند باز نمود و در عمل مصرف بی رویه و نابودی منابع آب را دامن زد تا اینکه با روشن شدن نتایج این قانون در سال ۱۳۸۴ قانونگذار قانون الحاق یک ماده به قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین را تصویب نمود و دراین قانون تبصرهٔ ذیل مادهٔ ۳ قانون توزیع عادلانهٔ آب را لغو میکند اما در زمان بسیار کوتاهی با تصویب قانون تعیین تکلیف چاه های فاقد پروانهٔ بهره برداری در سال۱۳۸۹ این بار وزارت نیرو مکلف شد برای کلیهٔ چاه های آب کشاورزی فاقد پروانهٔ حفرشده قبل از پایان سال ۱۳۸۵، با توجه به شرایط مطروحه پروانهٔ بهره برداری صادر کند این نگاهی گذرا است به سرگذشت جرم انگاری پدیده ی مجرمانه ی مهمی علیه منابع آبی کشور که فرونشست زمین به صورت سالیانه حتی در تهران یکی از نتایج آن است.

مجازات تازیانه برای معامله کنندگان اموال مسروقه متعلق به تاسیسات

در ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی با بیان یک حکم کلی تکلیف معامله کنندگان اموال مسروقه را روشن می نماید و بیان میدارد که هرکس با علم و اطلاع یا با وجود قرائن اطمینان آورد به اینکه مال در نتیجه ارتکاب سرقت به دست آمده، آن را به نحوی از آنها تحصیل یا مخفی یا قبول نماید یا مورد معامله قرار دهد به حبس از شش ماه تا سه سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد. این ماده مهم ترین منبع برای بررسی جرم مالخری و شرایط آن است. نکته قابل ذکر در مورد این ماده اینکه قانونگذار موضوع خرید و فروش اموال مسروقه را به چند شکل درنظرگرفته است. که این موارد شامل مخفی کردن، قبول خرید اموال مسروقه، معامله این اموال است.

مجازات تازیانه برای سارقین و قطع کنندگان آب

با بررسی قوانین مربوط به حقوق کیفری آب مخصوصا قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۶۱ که در آن بنا قانونگذار بر پرداختن به تمام حوزه های مربوط به صنعت آب بوده است به مسئله سرقت و قطع آب برخورد نمیکنیم در قانون مجازات اسلامی در ماده ۶۸۴ بیان میدارد که هر کس محصول دیگری را بچراند یا تاکستان یا باغ میوه یا نخلستان کسی را خراب کند یا محصول دیگری را قطع و درو نماید یا به واسطه سرقت یا قطع آبی که متعلق به آن است یا با اقدامات و وسایل دیگر خشک کند یا باعث تضییع آن بشود یا آسیاب دیگری را از استفاده بیاندازد به حبس از شش ماه تا سه سال و شلاق تا (۷۴) ضربه محکوم می‌شود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مجازات حبس برای آلوده کنندگان منابع آب

قانون ملی شدن آب که همانگونه که در مباحث قبل مطرح گردید سر اغاز دوران جدیدی از حقوق آب در ایران می باشد در این قانون در مبحث مربوط به تخلفات و جرایم در ماده ۶۰ مقرر میدارد اشخاص زیر به پرداخت دو هزار تا پنج هزار ریال یا از ۲ ماه تا ۶ ماه حبس تأدیبی یا به هر دو مجازات بر حسب مورد محکوم خواهند شد در بند ۵ این ماده با بیان اینکه هر کس عمداً آب رودخانه و انهار عمومی و جویبارها و مخازن و منابع و قنوات وچاهها را با اضافه کردن مواد خارجی به نحو مندرج در ماده۵۶ این قانون آلوده کند مشمول مجازات مذکور در ماده خواهد گردید درمواردی که منبع آب به عنوان منبع آب آشامیدنی به کار میرود مرتکب به موجب سایرقوانین مربوط نیز مورد تعقیب کیفرقرار خواهد گرفت.

در بند د ماده ۱۲ قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ قانونگذار با بیان اینکه آلوده نمودن آب رودخانه‌ها دریاچه ها چشمه ها تالاب های حفاظت شده و آبشخورها به موادی که باعث آلودگی آب و از بین رفتن آبزیان شود جرم تلقی می‌شود. مجازات حبس از سه ماه تا سه سال را در نظر می‌گیرد. نکته قابل توجه در این قانون اصلاح ماده ۱۳ این قانون و توجه به منطقه جغرافیایی خاص می‌باشد. در این ماده هرکس مرتکب اعمال زیر شود به مجازات حبس از نود و یک روز تا سه سال یا جزای نقدی از یک میلیون و هشتصد هزار (۱/۸۰۰/۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال و در صورت تکرار به هر دو مجازات محکوم می‌شود که یکی از بندهای آن مبادرت به اقداماتی که موجب آلودگی آب دریای خزر و خلیج فارس و دریای عمان با مواد غیرنفتی را فراهم آورده و باعث مرگ و میر آبزیان یا به خطر افتادن محیط زیست آنان شود می باشد.

در ماده ۲ قانون حفاظت دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴/۱۱/۱۴ آلوده کردن رودخانه های مرزی و آبهای داخلی و دریای سرزمینی ایران به نفت یا هر نوع مخلوط نفتی خواه توسط کشتی‌ها و خواه توسط سکوهای حفاری یا جزایر مصنوعی (اعم از ثابت و شناور) و خواه توسط لوله‌ها و تأسیسات و مخازن نفتی واقع در خشکی یا دریا ممنوع است و مرتکب به حبس جنحه ای از شش ماه تا دو سال یا پرداخت جزای نقدی از یک میلیون تا ده میلیون ریال یا به هر دو مجازات محکوم می گردد.

در قانون حفاظت از دریاها و رودخانه های قابل کشتیرانی در مقابل آلودگی به مواد نفتی مصوب سال۳۸۹ ۱نیز در ادامه روند قانون گذاری بیان میدارد که آلوده کردن آبهای موضوع این قانون به مواد نفتی ممنوع است و مرتکب یا مرتکبان در صورت آلوده کردن عمدی به حبس از شش ماه تا دو سال یا جزای نقدی از بیست میلیون (۲۰،۰۰۰. ۰۰۰) ریال تا پنج میلیارد (۵. ۰۰۰. ۰۰۰. ۰۰۰) ریال و یا هر دو مجازات و در صورت آلوده کردن غیرعمدی به جزای نقدی از ده میلیون (۱۰. ۰۰۰. ۰۰۰) ریال تا یک میلیارد (۱. ۰۰۰. ۰۰۰. ۰۰۰) ریال محکوم می‌شوند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

در آیین‌نامه بهداشت محیط مصوب هیأت وزیران در سال ۱۳۷۱ ضمن تعریف آب اشامیدنی به تعریف آلوده نمودن آب نیز اشاره نموده است و بیان میدارد آلودگی آب آشامیدنی عبارت است از تغییر خواص فیزیکی، شیمیایی و بیولوژیکی آب به گونه‌ای که آن را برای مصرف انسان‌زیان‌آور سازد. و در ماده ۳ آن تاکید می‌نماید که آلوده کردن آب آشامیدنی عمومی ممنوع است و با متخلفان مطابق مقررات رفتار خواهد شد. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به منظور حفظ سلامت و بهداشت مردم مکلف است کیفیت آب آشامیدنی عمومی از نقطه آبگیری تا مصرف را از نظر بهداشتی تحت نظارت مستمر قرار دهد.

در قانون مجازات اسلامی نیز درباره آلوده نمودن منابع آب نکاتی مطرح گردیده که گاه در بین سایر مباحث جزایی مغفول واقع می‌شود که ماده ۶۸۸ از نمونه این مواد است در این ماده هر اقدامی کــه تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کـــردن آب یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیر بهداشتی فضولات انسانی و دامی و موادزائد، ریختن مــواد مسموم کننده در رود خانه ها، زباله در خیابانها و کشتار غیر مجاز دام استفاده ی غیر مجاز فاضلاب خام یا پس آب تصفیه خانه های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع می‌باشند و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازات شدیدتری نباشند بــه حبس تــا یک سال محکوم خواهند اقدام علیه بهداشت عمومی وآلوده کردن منابع آبی در این ماده حصری نیست و تنها نمونه هایی از آن مورد اشاره قرار گرفته و این ماده به ذکر نمونه هایی اکتفا نموده و باید دایره شمول این گونه رفتارهای مجرمانه علیه منابع آب را وسعت بخشید و دانست که جرم مزبور بر اساس مفاد ماده ۷۲۷ قانون مجازات اسلامی نیز از دسته جرایم غیر قابل گذشت می‌باشد و احتمال اینکه ارتکاب جرایم مصرح در ماده ۶۸۸ توسط اشخاص حقیقی وحقوقی ویا عمومی وخصوصی صورت بگیرد وجود دارد و در جهت صیانت از منابع آب کشورتمام اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی مسئولند و وظیفه دارند.

مجازات حبس برای تخریب کنندگان منابع آب

مورد دیگری که قانونگذار در جهت مجازات حبس برای تخریب و آلوده کنندگان منابع آب در نظر گرفته است قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵/۳/۲است ماده ۶۹۰ این قانون مقرر میدارد که هر کس به وسیله صحنه سازی از قبیل پی کنی، دیوارکشی، تغییر حدفاصل، امحای مرز، کرت بندی، نهرکشی، حفر چاه، غرس اشجار و زراعت و امثال آن به تهیه آثار تصرف در اراضی مزروعی اعم از کشت شده یا درآیش زراعی، جنگلها و مراتع ملی شده، کوهستانها، باغها، قلمستانها، منابع آب، چشمه سارها، انهار طبیعی و پارکهای ملی، تاسیسات کشاورزی و دامداری و دامپروری و کشت و صنعت و اراضی موات و بایر و سایر اراضی و املاک متعلق به دولت یا شرکتهای وابسته به دولت یا شهرداریها یا اوقاف و همچنین اراضی و املاک و موقوفات و محبوسات و اثلاث باقیه که برای مصارف عام المنفعه اختصاص یافته یا

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور تصرف یا ذیحق معرفی کردن خود یا دیگری مبادرت نماید یا بدون اجازه سازمان حفاظت محیط زیست یا مراجع دیگر مبادرت به عملیاتی نماید که موجب تخریب محیط زیست و منابع طبیعی گردد یا اقدام به هر گونه تجاوز و تصرف عدوانی یا ایجاد مزاحمت یا ممانعت از حق در موارد مذکور نماید به مجازات یک ماه تا یک سال حبس محکوم می شود.

دادگاه موظف است حسب مورد در رفع تصرف عدوانی یا رفع مزاحمت یا ممانعت از حق یا اعاده، وضع به حال سابق نماید.

مجازات حبس برای متجاوزین به تأسیسات آب

همانگونه که اشاره شد تاسیسات مربوط به صنعت آب برای حاکمیت به جوانب مختلف دارای اهمیت وافر است به همین دلیل برای متجاوزین به تاسیسات آب در قوانین مربوطه مجازات کیفری مقرر گشته است

در ماده ۶۰ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۴۷ ضمن جرم انگاری بعض از اعمال مجرمانه در بند اول بیان میدارد که اشخاص زیر به پرداخت دو هزار تا پنج هزار ریال یا از ۲ ماه تا ۶ ماه حبس تأدیبی یا به هر دو مجازات بر حسب مورد محکوم خواهند شد هر کس عمداً و بدون اجازه دریچه و مقسمی را باز کند یا در تقسیم آب تغییری دهد یا دخالت غیر مجاز در وسائل اندازه گیری آب کند یا به نحوی از انحاء امر بهره به برداری از تأسیسات عمومی را مختل سازد مشمول صدر ماده می گردد.

در ماده ۶۱ نیز با اشاره به اینکه هر کس عمداً به نحوی از انحاء سد و تأسیسات سد اعم از تأسیسات آبیاری و تأسیسات مربوط به نیروی برق آبی و پستهای انتقال خط وخط انتقال فشار قوی را تخریب یا منهدم نماید به حبس با اعمال شاقه از ۳ تا ۱۵ سال محکوم خواهد شد.

در ماده ۱ قانون اخلال گران در صنعت اب برق و گاز مصوب ۱۳۵۱ مقرر میدارد هر کس به منظور اخلال در نظم و امنیت عمومی در تأسیسات فنی آب و برق و گاز و مخابرات دولتی و وسائل و متعلقات آنها اعم از سد وکانال و انشعاب لوله کشی و دستگاه‌های تولید و توزیع و انتقال آنها و همچنین دستگاه‌های مخابراتی و ارتباطات مملکتی از قبیل تلفن و تلگراف ور ادیو و تلویزیون و مکروویو و وسائل مربوط که به هزینه دولت یا با سرمایه مشترک دولت و بخش خصوصی یا از طرف بخش خصوصی به منظوراستفاده عمومی ایجاد شده مرتکب تخریب یا ایجاد حریق یا از کار انداختن و یا هر نوع خرابکاری دیگر بشود به حبس مجرد از سه تا ده سال محکوم می‌شود و چنانچه مرتکب از کارکنان سازمانهای مربوط باشد به حداکثر مجازات مقرر محکوم خواهد شد.

در لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور مصوب ۱۳۵۹ که برای اولین بار در حقوق اب ایران یک قانون با عنوان خاص تجاوز به تاسیسات اب مورد تصویب قرار گرفت نیز در صورت تکرار یا ادامه عمل مجرمانه علیه تاسیسات اب مقرر میدارد که هر کس از آب لوله کشی و انهار آبیاری و شبکه‌های توزیع و خطوط انتقال نیروی برق استفاده غیر مجاز نماید یا در مؤسسات آب و برق دخالت غیر

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

قانونی کند به پرداخت مبلغ بیست تا پنجاه هزار ریال جزای نقدی و رفع تجاوز و اعاده وضع سابق محکوم می‌شود و در صورت تکرار یاادامه عمل علاوه بر رفع تجاوز و اعاده وضع سابق به حبس جنحه ای از ۶۱ روز تا شش ماه و در هر دو حال به جبران خسارات وارده محکوم خواهدشد چنانچه عمل مرتکب بر طبق قوانین دیگر مشمول مجازات بیشتری باشد به مجازات اشد محکوم می‌شود.

نظر به اهمیت موضوع و همانگونه که بررسی گردید وجود قوانین مختلف درباره مجازات حبس برای متجاوزین به تاسیسات اب قوه قضاییه تصویب نامه ای تحت عنوان برخورد قاطع با متجاوزان و اخلال گران در تأسیسات آب و برق در تاریخ ۱۳۸۷/۱۲/۸ به مراجع قضایی (دادگاههای عمومی و انقلاب سراسر کشور) بخشنامه نمود که در ان باتوجه به اهمیت حفظ تأسیسات مزبور به عنوان ثروت عمومی وضرورت برخورد قاطع با متجاوزین و اخلال کنندگان دادگاهها ضمن رسیدگی های خارج از نوبت به شکایت نمایندگان قانونی وزارت نیرو و شرکت وابسته و به لحاظ فنی در هر موضوع از نظرات و توضیحات کارشناسان و مسؤولان فنی نهادهای مذکور برای کشف حقیقت استفاده نمود و آنگاه با لحاظ دفاعیات متّهم و تحقیقات انجام شده رأی مقتضی را صادر نمایند.

مجازات حبس برای سارقین آب

سرقت آب و تعیین مجازات‌های حبس مربوط به ان در متون قانونی ایران در قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۴۱ مشاهده می‌شود در ماده ۲۶۲ این قانون اشخاص ذیل به حبس تأدیبی از هشت روز الی سه ماه یا به تأدیه غرامت از ده الی دویست تومان محکوم خواهند شد هر کس حاصل دیگری را بچراند یا تاکستان یا باغ میوه یا نخلستان کسی را خراب کند یا به واسطه سرقت یا قطع آبی که متعلق به آن است یابا اقدامات و وسائل دیگر خشک کند یا باعث تضییع آن بشود. در قانون مجازات اسلامی در کتاب تعزیرات نیز در ماده ۶۸۴ بیان میدارد که هرکس محصول دیگری را بچراند یا تاکستان یا باغ میوه یا تخلستان کسی را خراب کند یا محصول دیگری را قطع و درو نماید یا به واسطه سرقت یا قطع آبی که متعلق به آن است یا با اقدامات و وسایل دیگر خشک کند یا باعث تضییع آن بشود یا آسیاب دیگری را از استفاده بیاندازد به حبس از شش ماه تا سه سال وشلاق تا (۷۴) ضربه محکوم می‌شود.

نکته ای که باید در مورد سرقت آب و مجازات حبس برای ان در نظر گرفت اینکه در صورتی که سرقت آب موجب خشکانیدن نشود این جرم را باید تحت ماده ۶۶۱ مورد مطالعه قرار دهیم.

مجازات حبس برای سارقین وسایل و متعلقات مربوط به تأسیسات آب

در قانون اختلال کنندگان در صنعت آب و برق و گاز و مخابرات مصوب ۱۳۵۱ ذکر شده بود که هر کس وسائل مربوط به تأسیسات مذکور در ماده ۱ این قانون را بدون آنکه منظور او اخلال در نظم و امنیت عمومی باشد سرقت نماید ویا با علم به مسروق بودن به نحوی از انحاء تحصیل یا مخفی کند و یا مورد

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

معامله قرار دهد بر حسب مورد به مجازاتهای مقرر در قانون مجازات عمومی محکوم خواهد شد. که با مراجعه به قانون مجازات عمومی مجازات حبس را برای اینگونه اعمال مجرمانه می‌توان به عنوان ضمانت اجرا یافت.

در قانون مجازات اسلامی در ماده ۶۵۹ که از شاخص ترین مواد مربوط به حقوق کیفری درباره متعلقات عمومی به شمار میرود تصریح میکند که هرکس وسایل و متعلقات مربوط به تاسیسات مورد استفاده عمومی که به هزینه دولت یا با سرمایه دولت یا سرمایه مشترک دولت و بخش غیر دولتی یا به وسیله نهادها و سازمانهای عمومی غیر دولتی یا موسسات خیریه ایجاد یا نصب شده مانند تاسیسات بهره برداری آب و برق و گاز و غیره را سرقت نماید به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود و چنانچه مرتکب ازکارکنان سازمانهای مربوطه باشد به حداکثر مجازات مقرر محکوم خواهد شد.

در این ماده نکته مهمی که قابل توجه می باشد اینکه به مالکیت اشیا و وسایل توجهی نشده و همین که وسایل و متعلقات مورد استفاده عمومی باشد برای اینکه مشمول این ماده قرار بگیرد کافی است که این شاخصه در صنعت آب بسیار کاربرد دارد و تقریبا تمام تاسیسات و متعلقات این صنعت را در بر می‌گیرد. همچنین این سرقت زمانی مشمول این ماده قانونی می‌گردد که این تاسیسات نصب و ایجاد شده باشند و اگر به عنوان مثال تاسیسات مربوط به شبکه‌های انتقال آب را که در گمرک انبار شده اند مورد سرقت قرار بگیرند مرتکبین مشمول این ماده نخواهند بود.

مجازات حبس برای مانعین و مزاحمین از ایجاد تاسیسات

در لایحه قانونی رفع تجاوز از تاسیسات آب و برق در ماده ۸ بیان میدارد که هر کس نسبت به عملیات اجرایی که به منظور احداث تأسیسات آب و برق انجام می‌شود مزاحمت یا ممانعت به عمل آورد به حبس جنحه ای از ۶۱ روز تا شش ماه و جبران خسارات وارده محکوم خواهد شد به علاوه دادسراها مکلفند که به در خواست سازمانهای ذینفع فوراً و خارج از نوبت دستور رفع مزاحمت یا ممانعت صادر نمایند.

مجازات تبعید برای متجاوزین به منابع آب

در لایحه قانونی راجع به متجاوزین به اموال عمومی و مردم اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی که درجلسه مورخ ۵۸/۹/۲۲ بتصویب شورای انقلاب اسلامی ایران رسید هر گونه تجاوز و غصب و تصرف عدوانی و مزاحمت و ممانعت از حق نسبت به منابع آب را مشمول مجازات تبعید قرار داد.

متن این ماده واحده به قرار زیر است:

هر گونه تجاوز و غصب و تصرف عدوانی و مزاحمت و ممانعت از حق، نسبت به املاک و اراضی موات (موضوع قانون لغو مالکیت اراضی موات شهری) و ساختمانها و اراضی مزروعی شهری و باغات و

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

قلمستانها و منابع آب و مؤسسات کشاورزی و تأسیسات دامداری و واحدهای کشت و صنعت (اعم از بخش دولتی و خصوصی) اعمال ضد انقلاب می‌باشد.

تبصره ۱- مرتکبین اعمال مذکور از طریق دادگاه‌های انقلاب تحت پیگرد قرار می‌گیرند.

تبصره ۲- مجازات مرتکبین تبعید به زادگاه اصلی یا محلی که دادگاه تعیین مینماید و در صورت ثبوت سوء نیت از شش ماه تا شش سال حبس محکوم می‌شوند.

لغو پروانه بهره برداری آب

برای اولین بار در حقوق مربوط به اب در قانون حفظ و حراست منابع آب های زیرزمینی کشور مصوب ۱۳۴۵/۳/۱ از لغو پروانه بهره برداری به عنوان ضمانت اجرا نام برده شده است و ضمن بیان افرادی که مشمول این ماده قرار میگیرند لغو پروانه بهره برداری را در دو مرحله به عنوان جزیی از وظایف محوله به وزارت اب و برق که در ماده یک این قانون تصریح شده واگذار نماید ماده ۵ این قانون بیان می دارد از تاریخ اجرای این قانون اشخاص یا شرکت ها یا سازمان هایی که حرفه آنها حفاری است و یا وسائل موتوری اقدام به چاه عمیق و نیمه عمیق و قنات می کنند باید پروانه ای از وزارت آب و برق تحصیل نمایند و بدون داشتن پروانه افراد یا شرکت ها یا سازمان ها مجاز به انجام عملیات حفاری با وسائل موتوری نخواهند بود اشخاص و افرادی که پروانه دریافت داشته اند موظفند کلیه شرایط مندرج در پروانه مربوط به چاه ها و یا قنات هایی را که حفر می‌نمایند رعایت نمایند و در صورت تخلف پروانه آنان برای مرتبه اول به مدت ۶ ماه و در صورت تکرار برای همیشه از طرف وزارت آب و برق لغو می‌شود. پروانه حفاری از طرف وزارت آب و برق مجانا صادر خواهد شد. در سال ۱۳۴۷ که قانون آب و نحوه ملی شدن آن در ۲۷ تیر به تصویب مجلس شورای ملی رسید نیز سخن از لغو پروانه بهره برداری به عنوان ضمانت اجرا به میان امد در ماده ۵۹ این قانون بیان میدارد هر کس در بهره برداری آب چاه بیش از حد مقرر در پروانه مصرف اقدام کند و یا مقررات وزارت آب و برق را در نحوه استفاده از آن رعایت نکند به پرداخت جریمه از یک هزار تا سی هزار ریال محکوم و در صورت تکرار پروانه او لغو خواهد شد و در صورتی که بدون پروانه از چاه مزبوراستفاده نماید چاه از طرف وزارت آب و برق با حضور نماینده دادستان مسدود و عندالاقتضاء پر خواهد شد. در این ماده قانونی نیز در مرحله دوم بعد از جریمه نقدی برای متخلف لغو پروانه بهره برداری در نظر گرفته شده است و تفاوت این دو قانون در مجازات های اولیه را نمایان می سازد.

انفصال موقت، دائم، قطع حقوق بازنشستگی

در لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور مصوب سال ۱۳۵۹ بیان میدارد که هر کس از آب لوله کشی و انهار آبیاری و شبکه های توزیع و خطوط انتقال نیروی برق استفاده غیر مجاز نماید یا در مؤسسات آب و برق دخالت غیر قانونی کند مجرم و مشمول مجازات کیفری می باشد و هر گاه مرتکب یا

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

کارگران و افراد مذکور از مستخدمین شاغل یا بازنشسته سازمانهای ذیربط باشند به حداکثر مجازات مقرر در ماده ۱ وانفصال موقت از شش ماه تا سه سال و یا انفصال دائم و قطع حقوق بازنشستگی در مورد بازنشستگان محکوم می شوند.

جزای نقدی برای آلوده کنندگان منابع آب

در ماده ۱۲ قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ بعد از بند هایی که مربوط به جرم انگاری درباره تخلفات مربوط به شکار و صید می باشد در بند اخر مقرر می نماید که آلوده نمودن آب رودخانه ها و دریاچه ها و قنوات و برکه ها و مردابها به موادی که موجبات از بین بردن آبزیان را فراهم نماید جرم تلقی و علاوه بر حبس میتواند به جزای نقدی از پنج هزار ریال تا بیست هزار ریال تبدیل شود.

در قانون حفاظت و بهزیستی سال ۱۳۵۳ ماده ۱۰ کارخانجات و کارگاه هایی که موجبات آلودگی محیط زیست را فراهم مینماید بعد از ذکر شرایط و نحوه شکلی رسیدگی به تخلفات انها در ماده ۱۲ در صورت صدور حکم از مقام صالح بایدکار یا فعالیت ممنوع شده رامتوقف و تعطیل نمایند در صورت تخلف علاوه بر حبس مقرر در قانون میتواند به پرداخت جزای نقدی از پنج هزار و یک تا پنجاه هزار ریال و یا به هر دو محکوم شوند. در قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴ ضمن بیان ممنوع بودن الوده کردن رودخانه های مرزی و آبهای داخلی و دریای سرزمینی ایران به نفت یا هر نوع مخلوط نفتی خواه توسط کشتی‌ها و خواه توسط سکوهای حفاری یا جزایر مصنوعی (اعم از ثابت و شناور) و خواه توسط لوله‌ها و تأسیسات و مخازن نفتی واقع در خشکی یا دریا علاوه بر حبس اختیار محکوم نمودن مجرم به جزای نقدی از یک میلیون تا ده میلیون ریال یا به هر دو مجازات را به محکمه واگذار نموده است.

در مجلس شورای اسلامی نیز در مورخه ۱۳۷۴/۶/۱۴ قانون حفاظت و بهره برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران به تصویب رسید و در ماده ۲۲ آن ایجاد هر گونه آلودگی یا انتشار بیماریهای مسری و تخلیه فاضلابهای صنعتی و هر گونه مواد آلاینده که باعث خسارت به منابع آبزی شود را جرم انگاری نموده و مقرر داشته که با حکم محاکم قضائی متخلف را محکوم به پرداخت جزای نقدی تا سه برابر ارزش محصول متناسب با نوع تخلف، ظرفیت شناور، میزان و نوع صید بنماید و بعلاوه دادگاه میتواند محصولات صیادی و پرورشی و یا حاصل فروش آنها و آلات وادوات صید و سایر ابزار و مواد بکار رفته در ارتکاب جرائم را مصادره نماید و واحد آلاینده را نیز تا رفع نقص از ادامه کار باز دارد.

جزای نقدی برای بهره برداران غیر مجاز از منابع آب

برای اولین بار در حقوق مربوط به آب در ماده ۱ قانون مجازات استفاده کنندگان غیرمجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز مصوب ۱۳۹۶/ ۳/۱۰ بیان می دارد که هر شخصی بدون دریافت انشعاب قانونی آب،

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

برق، گاز و شبکه فاضلاب و اشتراک خدمات ارتباطی و فناوری اطلاعات مبادرت به استفاده از خدمات مزبور نماید و یا با داشتن انشعاب مبادرت به استفاده غیرمجاز نماید، علاوه بر الزام به پرداخت بهای خدمات مصرفی و جبران خسارت و سایر حقوق مربوطه به شرح زیر جریمه می‌شود

الف ـ درخصوص مصارف خانگی به جزای نقدی درجه شش موضوع ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ و در مصارف غیرخانگی به یک تا دو برابر بهای خدمات مصرفی

ب ـ در صورت تکرار حسب مورد به حداکثر جریمه مقرر در بند (الف) و قطع انشعاب به مدت سه ماه تا شش ماه

جزای نقدی برای تخریب کنندگان منابع آب

قانون حفاظت و بهره برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب یک هزار و سیصد و هفتاد و چهار مجلس شورای اسلامی در بند ج ماده ۲۲ این قانون با بیان اینکه شرکت سهامی شیلات ایران می‌تواند صیادانی را که مرتکب جرم و یا جرایم مذکور در این بند که عبارت از ایجاد هر گونه آلودگی یا انتشار بیماریهای مسری و تخلیه فاضلابهای صنعتی و هر گونه مواد آلاینده که باعث خسارت به منابع آبزی شده‌اند را به دادگاه معرفی کند. دادگاه صالح نیز با در نظر گرفتن مراتب و درجات جرم ارتکابی، شخص را به پرداخت جزای نقدی از یک میلیون ریال تا ده میلیون ریال و نیز مصادره محصولات صیادی و ابزار و آلات صید محکوم خواهد کرد.

جزای نقدی تصرف یا تغییری در وضعیت دستگاهای اندازه گیری آب

در قانون مجازات استفاده کنندگان غیرمجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز مصوب ۳/۱۰/ ۱۳۹۶ مجلس هر شخصی که به هر طریق مبادرت به هر نوع تصرف یا تغییری در وضعیت دستگاه‌های اندازه گیری آب، برق، گاز، تلفن و یا شبکه فاضلاب نماید به نحوی که منجر به اخلال در کارکرد صحیح و ثبت ارقام مصرفی گردد، علاوه بر الزام به اعاده وضع به حال سابق، به پرداخت بهای خدمات مصرفی و جبران خسارت و جزای نقدی درجه شش موضوع ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ محکوم می گردد.

تبصره۱ـ در مواردی که مرتکب از مأموران دستگاههای ذیربط باشد و یا ارتکاب جرم موضوع این ماده به صورت سازمان یافته صورت گیرد مرتکب یا مرتکبان به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌شوند.

تبصره۲ـ مبنای محاسبه جریمه ها در مواد (۱) و (۲)بالاترین نرخ تعرفه می‌باشد .

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

تدابیر پیشگیرانه حقوق کیفری در جهت حمایت از صنعت آب

امروزه توجه به حقوق کیفری اب با توجه به شرایط موجود از مهم ترین اولویت های نظام قانونگذاری باید باشد و اینکه در حقوق امروزی بهره بردن از تدابیر پیشگیرانه به عنوان یک اصل پذیرفته شده در بین حقوقدانان در در کنار کیفرها به عنوان تدابیر مکمل موجبات تأمین امنیت و حمایت از صنعت اب خواهد شد جای هیچ گونه تردیدی نیست. اقدام های پیشگیرانه مجموعه ای از اقدامات و فعالیت‌های سازنده تربیتی، آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را در بر می‌گیرد پس به نوعی هر تدبیری که باعث کاهش موارد وقوع جرم شود در زمره اقدامات پیشگیرانه محسوب می‌شود که این نکته بیانگر این است که شناختن عوامل جرم زا و اسیب های ناشی از ان دارای اهمیت بسیار زیاد می باشد و عدم توجه به مقوله پیشگیری موجب پیچیده تر شدن و پر هزینه تر شدن راهکارهای حل مسایل کیفری مربوط به حقوق آب خواهد شد. در فضای بین الملل نیز اعلامیه کنفرانس بین المللی محیط زیست در ریو جز مهمترین اسنادی است که در سطح جهانی به مسئله پیشگیری و وظایف دولت ها اشاره شده است این کنفرانس جهانی بزرگ که به اجلاس زمین یا همایش ریو موسوم گردیده در تاریخ سوم تا چهاردهم ژوئن ۱۹۹۲ در شهر ریودوژانیرو واقع در کشور برزیل تشکیل گردید و توجه جهانی را به مهمترین مسئله بشری در قرن بیست و یکم یعنی محیط زیست جلب نمود کنفرانس ریو از جمله بزرگترین نشست‌های عالی بین المللی بوده است که تاکنون برگزار شده است. حدود ۱۵۰ کشور و در یک مرحله از این کنفرانس و حدود ۱۳۵ رئیس کشور در این مجمع حضور داشتند. حدود ۴۵۰۰ نفر از نمایندگان دولتها، بیش از ۱۰۰۰۰ خبرنگار، فیلمبردار، و نمایندگان ۱۵۰۰ سازمان غیر دولتی نیز در این اجلاس حضور به هم رسانده بودند. سازمانهای غیر دولتی نیز به موازات کنفرانس ریو و در حاشیه آن، کنفرانس مشابهی تشکیل دادند. و در انتها بیانیه ریو، و بیانیه‌ی اصول جنگلداری به تصویب این مجمع رسید در اصل پانزدهم اعلامیه کنفرانس بین المللی محیط زیست در ریو مقرر میدارد که به منظور حفظ محیط زیست، کشورها باید ضوابط و معیارهای پیشگیرانه حمایتی را براساس تواناییهای خود و به طور مبسوط مورد استفاده قرار دهند. و سازکارها و تشکیلات در جهت اجرای اصول این اعلامیه به صورت مفصل و مبسوط در نظر می‌گیرد.

پیشگیری یک معنای لغوی و یک معنای علمی و اصطلاحی دارد. معنی لغوی آن؛ یعنی جلوگیری، مانع شدن، جلوی مرضی را گرفتن، جلوی چیزی را گرفتن، هشدار در مورد وقوع چیزی و در معنی علمی و اصطلاحی عبارت است از؛ مجموعه اقدامهای سیاست جنایی به استثنای اقدام های کیفری که غایت و هدف انحصاری یا لااقل جزئی ازآن اقدامات، محدود کردن امکان وقوع مجموعه ای از جرایم باشد.

مفهوم پیشگیری و انواع آن اندیشه پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمین در نظامات حقوق کیفری همواره مد نظر بوده است زیرا از دیدگاه حقوق کیفری، بزهکار کسی است که بر اثر ارتکاب جرم مستحق مجازات است، نمودی از واکنش اجتماعی، فایده گر است که از طریق مبارزه کیفری و به هدف پیشگیری از جرم بر مجرم تحمیل می‌گردد. بدین معنی که ایجاد ترس ناشی از اعمال مجازات بر مجرم نه تنها او را از

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

اندیشه های مجرمانه بعدی منصرف میکند، بلکه با اجرای کیفر درباره محکوم علیه به سایر افرادی که بالقوه اندیشه ارتکاب جرم را در سر می‌پرورانند درس عبرتی می‌دهد تا از ارتکاب جرم خودداری کنند. بدین ترتیب تعیین کیفر عامل پیشگیری کننده از جرم محسوب می گردد. براساس این بینش اقدام قانونگذار در تشدید مجازات نیز همواره به عنوان یک عامل پیشگیری کننده مورد توجه بوده است

در یک نوع از تقسیم بندی تدابیر پیشگیرانه را در مرحله قبل از وقوع جرم و هم در مرحله بعد از وقوع جرم میتوان در نظر گرفت در مرحله ای که کارکردهای بازدارنده ی ضمانت اجراهای کیفری مورد توجه و تاکید قرار می‌گیرد منظور همان تدابیر پیشگیرانه کیفری و تنبیهی هست و هنگامی که صحبت از سیاست‌های تشویقی و حمایتی است منظور تدابیر پیشگیرانه غیر تنبیهی است که تلاش نمودیم این دو حوزه را در حیطه مربوط به حقوق کیفری ایران در حمایت از صنعت اب مورد بررسی قرار دهیم.

تدابیر پیشگیرانه واکنشی -کیفری

تدابیر پیشگیرانه کیفری پس از ارتکاب رفتار مجرمانه با استفاده از ابزارهای کیفری از رهگذر نظام عدالت کیفری اِعمال می‌شود. این پیشگیری بر اساس اثری که بر جامعه و یا فرد بزهکار می گذارد، به دو گونه «پیشگیری واکنشی عام» و «پیشگیری واکنشی خاص» تقسیم می‌شود. پیشگیری واکنشی عام یک پیشگیری واکنشی جمع مدار یا گروه مدار است که با مخاطب قرار دادن شهروندان از طریق رعب انگیزی و عبرت آموزی جمعی، به دنبال پیشگیری از بزهکاری نخستین افراد است. پیشگیری واکنشی خاص یک پیشگیری واکنشی مجرم مدار است که با اِعمال کیفر بر فرد بزهکار و با رعب انگیزی و عبرت آموزی فردی، درصدد پیشگیری از بزهکاری دوباره افراد است. اهدافی که از اِعمال پیشگیری کیفری مد نظر است عبارتند از: اصلاح بزهکار، حمایت از جامعه، ارعاب بزهکار و پیشگیری عمومی با ارعاب دیگران بدون تردید، تهدید به مجازات، با تداعی احتمال مجازات، افراد را از ارتکاب جرم باز میدارد. البته نظرات متفاوتی در مورد «رویکرد تنبیه» که در طول قرنها مورد استفاده بوده، ابراز شده است. در حالی که برخی از جرم شناسان استدلال میکنند که رویکرد تنبیهی ارزشی ندارد، گروهی دیگر معتقدند که تهدید به مجازات و القای این واقعیت که تهدید به مجازات عملی هم خواهد شد، هنوز یک عامل اصلی بازدارنده از جرم به شمار می رود.

با این تعاریف حقوقدانان و جرم شناسان از تدابیر پیشگیرانه واکنشی تمام مجازات‌هایی که در جهت حمایت از صنعت اب در فصول قبل مورد بحث و بررسی قرار گرفت از حبس و شلاق تا جزای نقدی و تبعید بی تردید شامل اهداف این نوع از پیشگیری نیز می‌گردد. همچنین تدابیر تنبیهی مالی در بخش های غیر زراعی یا در مصارف اب خانگی از افزایش تعرفه اب تا اخذ جریمه رانیز شامل می‌شود.

در مورد افزایش تعرفه اب به عنوان یکی از تدابیر پیشگیرانه در برنامه‌های توسعه میتوان سابقه و نحوه تعیین آن را یافت در برنامه اول توسعه ۱۳۶۹-۱۳۷۳ این برنامه قبل از تشکیل شرکتهای آب و فاضلاب، تصویب

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

و برای اجرا به دولت ابلاغ شد و به این دلیل در این برنامه اثری از تعرفه های خدمات آب و فاضلاب دیده نمیشود در اواخر سال ۱۳۷۲ بااستناد به ماده ۹ قانون تشکیل شرکتهای آب و فاضلاب، نخستین تعرفه‌های خدمات آب و فاضلاب کشور، بدون در نظر داشتن هزینه های استهلاک و بهره برداری به تصویب شورای اقتصاد رسیددر این تعرفه آب بها در کاربری‌های خانگی به صورت تصاعدی و آب بهای یکنواخت در کاربری‌های غیرخانگی، به صورت استانی، تعیین شد در برنامه دوم توسعه ۱۳۷۴-۱۳۷۸ به استناد بند ج تبصره۱۱ قانون برنامه دوم، تعرفه های آب شرب تعریف و تعیین شد. مفاد بند ج تبصره ۱۱ قانون برنامه دوم توسعه به شرح زیر است:

مصارف ماهیانه تا ۵ مترمکعب، رایگان،

مصارف ماهیانه تا ۲۲/۵ مترمکعب برمبنای سال ۱۳۷۳

مصارف ماهیانه تا ۴۵ مترمکعب، بیست وپنج درصد (۲۵)٪ افزایش نسبت به قیمت سال قبل برمبنای سال ۱۳۷۳

مصارف ماهیانه بیش از ۴۵ مترمکعب، سالیانه سی درصد(۳۱)٪ افزایش نسبت به سال قبل برمبنای سال ۱۳۷۳

تعرفه غیرخانگی سالیانه به میزان بیست وپنج درصد(۲۵)٪ افزایش نسبت به سال قبل، برمبنای سال ۱۳۷۳

در برنامه سوم توسعه تعرفه های آب بها، حق انشعاب و هزینه دفع فاضلاب، در چارچوب ضوابط و سقف مصوب شورای اقتصاد و با پیشنهاد شرکت آب و فاضلاب و تصویب شورای اسلامی شهر تعیین می‌گردد. شهرهای جدید فاقد شورای اسلامی شهر، مشمول تعرفه مصوب نزدیکترین شهر مجاور هستند. در سالهای اجرایی برنامه سوم توسعه، براساس مصوبه شورای اقتصاد و تصویب شورای اسلامی شهر، نرخ ها بین ۱۱ تا ۱۵ درصد افزایش یافت در برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۹ ۱۳۸۴ مورد اجرا قرار گرفت در این برنامه به استناد قانون اصلاحیه ماده(۳) قانون برنامه چهارم توسعه، تعرفه ها تا سال ۱۳۸۵ به صورت ثابت بود. در سال ۱۳۸۵ نرخهای پلکانی برای کاربری خانگی ۱۰ پله مصرف با توجه به قیمت تمام شده هر استان، توسط شورای اقتصاد به تصویب رسید تا سال ۱۳۸۹ که در آن قانون هدفمندی یارانه ها، تصویب و برای اجرا ابلاغ شد، شرکتهای آب و فاضلاب همان قیمتهای مصوب سال ۱۳۸۵ را اعمال مینمودند در برنامه پنجم توسعه در این برنامه که اجرای آن مصادف با ابلاغ قانون هدفمندی یارانه ها بود، تعرفه های آب و فاضلاب نیز بازنگری شد. در راستای اجرای مفاد ماده ۳ این قانون، مانند گذشته مصرف کنندگان به دو گروه خانگی و غیرخانگی تقسیم شدند. کاربران خانگی شهری به ۱۰ طبقه و کاربران روستایی به۹ طبقه مصرف تقسیم و برای هر طبقه، نرخ یکسان در کشور مصوب شد. در تدوین تعرفه ها به دلیل الزام قانون به اعمال متغیرهای کیفیت آب، هزینه استحصال و منطقه جغرافیایی، برای هر شهر، با توجه به موارد یاد شده، یک ضریب در نظر گرفته شد. این ضریب در نرخ یکسان هر طبقه مصرف ضرب و بدین ترتیب آب بها مربوط به هر طبقه مصرف در آن شهر محاسبه میشود. به دلیل اعمال ضرایب متفاوت، نرخ آب در شهرهای

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

کشور متفاوت است. پس از اجرای قانون هدفمندی نیز، نرخ آب غیرخانگی همچنان یکنواخت اعمال می‌شود.

در بند (ج) تبصره ۶ لایحه بودجه ۹۷ وزارت نیرو از طریق شرکت های آبفای شهری سراسر کشور مکلف است علاوه بر دریافت نرخ آب بهای شهری، به ازای هر متر مکعب فروش آب، مبلغ دویست (۲۰۰) ریال از مشترکان آب دریافت و به خزانه داری کل کشور واریز کند. صد در صد وجوه دریافتی تا سقف نهصد و پنجاه میلیارد ریال از محل حساب مذکور در ردیف معین در بودجه شرکت مزبور صرفا جهت آبرسانی شرب روستایی و عشایری اختصاص می یابد.

به عنوان مهم ترین تدبیر کیفری پیشگیرانه از وقوع جرایم علیه صنعت اب نیز مورد استفاده قرار میگیرند زمانی که مشترک میداند با تعرض به اب و صنعت ان از جمله مصرف بیهوده به هدر دادن منابع اب یا الوده نمودن ان و. . . . به حقوق عمومی صدمه وارد میکند و شی گرانبها و ارزشمندی را که برای هر مقدار مصرف ان باید طبق تعرفه هزینه بپردازد مورد تعرض مجرمانه خویش قرار خواهد داد اینجا است که به عنوان یک تدبیر پیشگیرانه کیفری مورد استفاده قرار میگیرد و انچه افزایش تعرفه آب را جز تدابیر پیشگیرانه کیفری قرار می‌دهد توجه به این نکته مهم است که این افزایش تعرفه درآمد انتظاری حاصل از جرم را کاهش میدهد و برای مثال مجرم حاضر به انجام عمل مجرمانه با هزینه بالا نخواهد بود مانند بهره برداری غیر مجاز از منابع آب که قانون مقرر میدارد هر شخصی که بدون دریافت انشعاب قانونی آب، برق، گاز و شبکه فاضلاب و اشتراک خدمات ارتباطی و فناوری اطلاعات مبادرت به استفاده از خدمات مزبور نماید و یا با داشتن انشعاب مبادرت به استفاده غیرمجاز نماید، علاوه بر الزام به پرداخت بهای خدمات مصرفی و جبران خسارت و سایرحقوق مربوطه به شرح زیر جریمه می‌شود.

الف ـ درخصوص مصارف خانگی به جزای نقدی درجه شش موضوع ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ و در مصارف غیرخانگی به یک تا دو برابر بهای خدمات مصرفی

این مثال به روشنی نقش غیر مستقیم افزایش تعرفه اب به عنوان یک عامل پیشگیرانه و تدبیر کیفری مالی روشن می سازد.

ضمن انکه لحاظ کردن افزایش تعرفه آب‌ها به طور غیرمستقیم در کاهش مصرف و فرهنگ سازی در صرفه جویی آب میتواند نقش مهمی را ایفا کند. در مورد افزایش های اخیر تعرفه‌های آب و خدمات دفع فاضلاب قابل ذکر است که در این افزایش‌ها تمامی پله های مصرف شامل افزایش‌هایی شده اند. در اعمال هرگونه افزایش در تعرفه های مذکور باید این نکته را مدنظر قرار داد که مشترکین با میزان مصرف کم و صرفه جویی در مصرف با مشترکین پرمصرف و بالای الگوی مصرف تفاوت داشته باشند.

یا بحث اخذ جریمه مالی به عنوان یکی دیگر از تدابیر پیشگیرانه کیفری در حقوق اب ایران که در سال ۱۳۷۹ کمیته ای به منظور انجام اقداماتی در زمینه اعمال مدیریت مصرف آب در شرایط دوره بحرانی در تهران و اتخاذ تصمیماتی جهت کاهش میزان مصرف آب تشکیل شد که در ان هیات وزیران بنا به پیشنهاد

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

وزارت نیرو و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ضمن تصویب موادی از قانون در ماده ۵ ان شرکت آب و فاضلاب تهران را مجاز مینماید تا نسبت به اعمال نرخ‌های جریمه ای برای آن گروه از مصرف کنندگان آب شهری در بخشهای خانگی و غیر خانگی که در دوره بحران آب شهر تهران بیش از الگوی مصوب، مصرف مینماید به صورت پله ای اقدام نماید استفاده از ابزار بازدارنده قیمتی هر چند در حقوق ایران در زمینه اب بسیار مبهم و سرگردان به شمار می اید مانند انکه در روزهای پیک مصرف آب در سال ۹۳ بود که وزیر نیروی وقت از ارائه طرح برخورد با مشترکان پرمصرف با جریمه و قطع انشعاب آنها به هیئت دولت خبر داد. پس از طرح این موضوع در هیئت وزیران، بررسی بیشتر آن به کمیسیونهای تخصصی اقتصادی دولت محول شد و چند مرتبه طرح این موضوع در مجلس در دستور کار قرار گرفت؛ همچنین در سال۱۳۹۵ طرحی با عنوان «اصلاح الگوی مصرف آب و مدیریت مصرف) در مجلس مورد بررسی قرار گرفت که بحث جریمه مشترکان پرمصرف از این طرح حذف شد و هیچ اقدام قاطعی برای برخورد با مشترکان پرمصرف آب شرب در تهران انجام نشد. تا اینکه در مورخه ۱۲/۱۲/ ۱۳۹۶ در تصویب نامه ای که در خصوص تشکیل کارگروه ملی «سازگاری با کم آبی» با هدف وبه منظور هماهنگی، انسجام و پیگیری اجرای قوانین و مقررات مؤثر در تحقق سازگاری با کم آبی و تعادل منابع و مصارف آب در مناطق مختلف کشور و اتخاذ تصمیمات مناسب در این زمینه از طریق پیگیری امور مذکور در تصویب نامه در چهارچوب قوانین مربوط، کارگروه ملی «سازگاری با کم آبی» با مسئولیت وزیر نیرو و عضویت وزیران جهادکشاورزی، کشور و صنعت، معدن و تجارت و رؤسای سازمان‌های حفاظت محیط زیست و برنامه و بودجه کشور تشکیل می‌شود به تصویب رسید همچنین مذکور گشت که در اجرای بند (الف) ماده (۳۹) قانون برنامه ششم توسعه، تعرفه مصارف مازاد بر الگوی مصرف آب شرب و بهداشت، به صورت پلکانی و با رعایت اصل بازدارندگی و متناسب با شرایط آبی توسط وزارت نیرو جهت تصویب به هیأت وزیران ارایه می‌شود و هر چند در سال جاری براساس شرایط فعلی الگوهای مصرف تغییر داده شده است اماپس از تصویب کارگروه سازگاری با کم آبی این تصمیمات اجرایی خواهد شد. که تا زمان نگارش هنوز مسکوت مانده است. از نقش جریمه مالی نباید در جلوگیری از جرایم علیه صنعت اب مخصوصا در حیطه جرایمی که به حقوق عمومی صدمه میزند مانند استفاده بی رویه از منابع ابی غافل شد.

تدابیر پیشگیرانه کنشی- غیر کیفری

پیشگیری کنشی که از حیث ماهوی اقدامی پیشینی است با مداخله در فرآیند گذار از اندیشه به فعل مجرمانه اِعمال می‌شود جلوگیری از به فعل در آمدن اندیشه مجرمانه با تغییر دادن اوضاع و احوال خاصی که یک سلسله جرایم مشابه در آن به وقوع پیوسته یا ممکن است در آن اوضاع و احوال ارتکاب یابد». به عبارتی دیگر، پیشگیری غیر کیفری درصدد است تا عوامل و ریشه های زمینه ساز بروز جرایم و بزهکاری

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

را از راه توجه به مسئله کنترل اجتماعی و تأثیر بر افکار مجرمانه از بین ببرد؛ به طوری که انسان هایی پرورش یابند که از جرم به دور باشند. در این نوع پیشگیری، توجه به عواملی محیطی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی که باعث سوق دادن فرد به سوی بزهکاری می شوند دارای اهمیت فراوان است. پیشگیری غیر کیفری، در حقیقت درمان ریشه‌ای قبل از وقوع جرم است؛ که در آن راه کارها خارج از چارچوب دستگاه عدالت مورد بررسی قرار می گیرند. این پیشگیری که در مقابل پیشگیری کیفری قرار دارد را گاهی «پیشگیری جدید» نیز می‌نامند. این پیشگیری، مصداق ضرب المثل معروف: «علاج واقعه را قبل از وقوع باید کرد»، می باشد در واقع، پیشگیری کنشی یا غیر کیفری اقدام مناسب غیر کیفری است که از طریق کاهش یا از بین بردن عوامل جرم زا و نامناسب نشان دادن موقعیت های ارتکاب جرم درصدد جلوگیری از وقوع بزه و جرم می باشد. بنابراین ویژگی های پیشگیری کنشی عبارتند از اثرگذاری علیه عوامل یا فرآیندهایی که در بروز بزهکاری نقش تعیین کننده ای دارند جمعی بودن؛ به این معنا که تمام جمعیت یا گروه معینی را هدف قرار دهد و عدم قهرآمیز بودن و سزا دهی اقدامات پیشگیرانه کنشی که قبل از وقوع جرم انجام میپذیرد میزان اهمیت و ارج ان انجا مشخص می‌شود که جمله پیشگیری قبل از ابتلا، بهترین درمان است را به خاطر بیاوریم و بدانیم اگر ابتدا جرایم علیه صنعت اب واقع شود و سپس ما به فکر مقابله با آن برآییم، دیگر کاری نمیتوان کرد هنگامی که منابع آبی تخریب و آلوده یا مورد سرقت و تجاوز قرار گیرد و صدمه به امنیت و حقوق عامه جامعه وارد امد انگاه هرگونه برخورد با متخلفین حتی کیفر دادن سنگین آنها، هرگز وضعیت محیط و موقعیت را به وضعیت پیشین باز نخواهد گردانید.

یکی از نمونه‌های این نوع از پیشگیری را میتوان کنتور دار کردن چاه ها دانست در سال ۱۳۸۹ و به دنبال تصویب قانون تعیین تکلیف چاه‌های آب فاقد پروانه، نصب کنتور هوشمند آب و برق بر روی همه چاههای کشاورزی، به هزینه مالکان چاه ها اجرا می‌شود. مطابق قانون، باید همه چاه های کشور تا پایان برنامه پنجم توسعه به کنتور مجهز شده باشند این قراردادن کنتور که هم میزان مصرف و هم نوع را می‌تواند مشخص کند نقش بسیار مهمی در پیشگیری از جرایم علیه صنعت اب و هدر رفت ان بازی می کند که اطلاع رسانی دقیقی نیز به مخاطبین ان در جهت اجرایی شدن این طرح صورت نپذیرفته است.

فرهنگ سازی و ایجاد زمینه برای نقش آفرینی مردم برای حفظ صنعت اب کشور و اموزش را نیز باید از ارکان مهم تدابیر پیشگیرانه کنشی بدانیم و بحث امور فرهنگی و فرهنگ سازی را بیش از پیش جدی بگیریم و با توجه به وخامت اوضاع ابی کشور در به کارگیری این تدبیر پیشگیرانه از مرحله حرف گذشته و جدا وارد صحنه عمل شویم مانند موادی که در تصویب نامه اصلاح الگوی مصرف صراحتا به ان اشاره شده است سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران از طریق شبکه های ملی و استانی برای فرهنگ سازی اصلاح الگوی مصرف آب با اخذ حداقل هزینه ها، همکاریهای لازم را با شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور و شرکتهای آب و فاضلاب استانی معمول داشته و با هماهنگی وزارت نیرو به نحوی برنامه ریزی کند که به طور روزانه برنامه های خاصی برای تبلیغ و آموزش و نحوه مصرف بهینه و کاهش

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مصرف آب اختصاص یابد یا وزارت آموزش و پرورش با همکاری وزارت نیرو، موظف است اصلاح الگوی مصرف آب در مصارف مختلف را در تدوین کتب درسی و برنامه های آموزشی و پرورشی اعمال نماید. یا اعمال سیاست‌های تشویقی و حمایتی همانگونه که در سیاستهای کلی نظام برای «اصلاح الگوی مصرف» بیان شده است که اعمال سیاستهای تشویقی و حمایتی از طرحهای بهینه سازی، استحصال، نگهداری و مصرف آب تدوین و اعمال استانداردها و ضوابط لازم برای کاهش ضایعات آب، پایش کیفیت منابع آب و جلوگیری از آلودگی آبها از اهداف این سیاست گذاری ها خواهد بود که مسلما شامل حمایت از صنعت اب نیز می‌گردد و نقش مهمی در پیشگیری از جرایم علیه صنعت اب خواهدداشت.

پلیس اب یکی از مهترین تدابیر حقوق کیفری ایران در جهت حمایت کیفری از صنعت اب به شمار می‌آید که متاسفانه مورد غفلت واقع گردید و شاید حتی نام ان نیز برده نشده باشد با اینکه سابقه ای نزدیک به نیم قرن در متون قانونگذاری ایران دارد و از این غفلت ضربه های متعددی بر پیکرصنعت اب کشور وارد امد و صد البته وجود پلیس اب به عنوان یک ضابط قضایی و با داشتن مهمترین شاخصه ان همان پیشگیری قبل از وقوع جرایم علیه صنعت اب باشد نقش ان باید مورد بازبینی و مراجعه حقوقدانان قرار گیرد و شایسته است به طور مفصل به این نهاد از یاد رفته بپردازیم از لحاظ تاریخی در کوچه‌ها و محلات میراب ها همان کار پلیس آب انجام میدادند. میراب با تدبیر ذاتی و انصاف درونی خود مدیریت منابع آب را به عهده داشت. در سال ۱۳۴۷ همزمان با تصویب قانون اب و نحوه ملی شدن ان که در مباحث قبلی به نکات کیفری مذکور در ان پرداختیم برای اولین بار در حقوق ایران صحبت از نهادی با عنوان سازمان پلیس مسلح اب گردید و وزارت اب و برق را در ماده ۲۱ این قانون صاحب اختیار درباره تشکیل این سازمان معرفی نمود در ماده ۲۱ قانون اب و نحوه ملی شدن ان چنین مقرر می‌دارد که:

وزارت آب و برق می تواند در نواحی و مناطقی که لازم بداند برای استقرار نظم و اجرای این قانون سازمان پلیس مسلح آب ایجاد کند، وظایف پلیس مسلح آب که در اجرای این قانون دارای اختیارات ضابطین دادگستری می‌باشد طبق آیین نامه‌های که به پیشنهاد وزارت آب و برق به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید تعیین می‌شود.

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۵۰/۴/۱۹ بنا به پیشنهادوزارت آب و برق و در اجرای مواد ۲۱ و ۶۶ قانون آب و نحوه ملی شدن آن آئین نامه وظائف و اختیارات سازمان پلیس مسلح آب را تصویب نمودند و در این ایین نامه ضمن تعیین شرایط داوطلبان خدمت در پلیس مسلح آب در ماده ۱۱ به اختیارات این نهاد پرداخته در این ماده مقرر شده است که پلیس مسلح آب در حدود مقررات قانون آب و نحوه ملی شدن آن دارای اختیارات ضابطین دادگستری میباشد و اهم وظائف آن بشرح زیر است

۱-اجرای آن قسمت از انتظامات مربوط بامور آب در شرکت ها و سازمانهای آب منطقه ای و ادارات کل آبیاری که به آنان واگذار می‌شود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۲- حراست و مراقبت از اموال وتاسیسات کلیه سازمانها و شرکتها و ادارات آبیاری تابع وزارت آب و برق و جلوگیری از تجاوز اشخاص به آنها در حوزه ماموریت خود

۳- حفظ و نگهداری آلات و آثار جرم با تنظیم صورتمجلس و تحویل آنها به مراجع قضائی

۴- جلوگیری از تجاوز و اقدام بخلع ید متجاوزین از اراضی در حدود مقررات تبصره ۲ ماده ۵۲ قانون آب و نحوه ملی شدن آن

۵- ابلاغ هر گونه اخطاریه و اعلامیه های سازمان ها و شرکتهای آب منطقه ای همچنین همکاری در ابلاغ و اجرای آراء صدره از مراجع قضائی مربوط به شرکتها و سازمانهای آب منطقه ای و ادارات کل آبیاری و هیئت های سه نفری و پنج نفری

۶- جلوگیری از تجاوز اشخاص به بستر وحریم رودخانه ها و دریاها و دریاچه‌ها و جلوگیری از احداث تاسیسات فاقد پروانه صادره از وزارت آب و برق در سواحل دریاها و دریاچه‌ها و سایر موارد مندرج در مواد ۱ و ۲ قانون آب و نحوه ملی شدن آن و همچنین ممانعت از تجاوز اشخاص به ساختمانها و تاسیسات و جاده ها و حریم آنها مربوط بامور آب که از طرف وزارت آب و برق یا سازمانها و شرکتهای تابع وزارت آب و برق احداث گردیده است

۷- جلوگیری از آلودگی آب با رعایت ماده ۵۸ قانون آب و نحوه ملی شدن آن و آئین نامه مربوط

۸- حفظ و حراست کلیه تاسیسات مربوط به نیروی برق آبی و پست های فشار قوی و خطوط انتقال در محل تاسیسات سد

با بررسی و دقت در این ماده به وضوح میتوان مهمترین ویژگی این نهاد را استفاده ازپلیس مسلح اب به عنوان یک تدبیر پیشگیرانه کنشی در جهت حمایت از صنعت اب دانست نهادی که فلسفه وجودیش این اهداف بود که مانع بهره برداری بی رویه از منابع سفره‌های آب زیرزمینی، برخورد با حفاری غیر مجاز چاه‌های آب، مصرف بی‌رویه آب شرب در اماکن عمومی، و دریاچه‌ها و جلوگیری از تجاوز اشخاص حقیقی یا حقوقی به بستر و حریم رودخانه ها یا دریاها و دریاچه‌ها، برخورد با جرائم مشهود و غیر مشهود مرتبط با تاسیسات بهره برداری آب، ابلاغ احضاریه های صادره از مراجع قضایی یا وزارت نیرو مرتبط با تخلفات یا جرائم مرتبط با آب و حتی نظارت بر نحوه مصرف آب در اراضی کشاورزی خلاصه تضمین قضایی مدیریت حفظ منابع ذخیره آبی کشور باشد، در قانون توزیع عادلانه اب مصوب ۱۳۶۱ بدون دلیل کاملا حذف گردیدو این مهم از این زمان به بعد هیچ گاه عملی نشد. هرچند در سالهای اخیر مخصوصا از سال ۱۳۹۳ به علت وارد شدن در بحران بی ابی و نمایان شدن زوایای مختلف ارتکاب پدیده مجرمانه علیه صنعت اب و بعد از ارتکاب جرایم متعدد علیه صنعت آب در برهه هایی از زمان و در نقاطی از کشور مانند مناطق کویری و بعضی از استان‌ها صحبت از طرح اجرایی یا تشکیل و راه اندازی پلیس اب گردید اما یا در حد یک پیشنهاد باقی ماندیا قسمتی ناقص از امتیازات و اختیارات این نهاد را در اختیار گشت‌هایی تحت عنوان گروه‌های گشت و بازرسی جهت حفاظت و صیانت از منابع آب زیرزمینی نهاده شده است که با

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

بررسی عملکرد انها و اوضاع ابی کشور کاملا نتیجه این اقدامات مشهود است و حقیقت این است که هیچگاه این طرح فراگیر نشد و نهاد قوی پلیس آب با اختیارات ویژه و وظایف قانونی با ضمانت اجرایی لازم تشکیل نشد و نظام حقوقی ایران بی هیچ علتی از این امتیاز چشم پوشی کرد و صدماتی تقریبا غیر قابل جبران را بر صنعت اب کشور وارد اورد.

پلیس اب به عنوان یک راهکار عملی در کشورهای دیگر نیز مورد توجه قانونگذاران بوده است. در ایالات متحده امریکا برخی از ایالات ها که با بحران بی ابی روبه رو هستند از نهاد پلیس اب در جهت مقابله با بی ابی بهره بردند. بحران در آمریکا به اندازه ای جدی است که در برخی ایالت ها ضمن تشکیل پلیس آب با هر گونه هدردادن آب به شدت مقابله می‌شود. اگر پلیس آب مشاهده کند که فردی با آب تصفیه شده در حال شستن خودروی خود می باشد، ۵۰۰ دلار جریمه می‌شود. از دیگر روش‌هایی که بلیس اب در به عنوان یک تدبیر بیشگیرانه در امریکا مورد استفاده قرار میدهد اینکه مامورین بلیس اب به درب منازل شهروندان کالیفرنیایی مراجعه کرده و آنها را از خطرات کمبود آب، مصرف صحیح آب و راه حل هایی علیه هدر رفتن آب و. . . آگاه می‌کنند. یا در لس آنجلس، پلیس اب، با آبیاری چمن یا باغچه با آب تصفیه شده به شدت مقابله می‌کند. واحد ضربت صرفه جویی آب که شامل پنج تیم قوی متشکل از اداره آب و برق لس آنجلس است با هدف آموزش مشترکان نسبت به اهمیت آب و نحوه صرفه جویی در مصرف آن فعالیت دارند. انها سوار بر خودروی آبی رنگ خود در محلات لس آنجلس به گشت زنی مشغول است و به دنبال مشترکان پرمصرف آب و افرادی که آب را هدر می‌دهند می‌گردد.

از وظایفی که بر عهده انان نهاده شده است این که با افرادی که در ساعات نامناسب روز به آبیاری درختان می‌پردازند و یا اشخاصی که به دلایل مختلف سبب راه افتادن آب به داخل خیابانها میشوند نظیر آبیاری های طولانی برخورد قانونی انجام بدهند. مسئولان شهر لس آنجلس ضمن انکه با بکارگیری تدابیر مختلف نظیر اعطای کمکهای مالی به مردم برای جایگزین کردن درختان و گیاهان باغچه های خود با گیاهانی که در مقابل خشکی مقاومت بیشتری دارند، آنها را به صرفه جویی تشویق می‌کنند.

با توجه به فوریت داشتن مسئله خشکسالی، محدودیتهایی را نیز برای مشترکان در نظر گرفته اند. به عنوان مثال اگر مشترکی هر روز باغچه خود را آب دهد و مدت آب دادن باغچه ها از هشت دقیقه فراتر رود با جریمه مواجه می‌شود. همچنین در ساعات روز که اوج تابش خورشید است آبیاری درختان ممنوع اعلام شده است.

ماموران پلیس آب در صورت مشاهده تخلف از صحنه عکس گرفته و با جمع آوری شواهد کافی، اخطاریه رسمی برای مشترک متخلف ارسال میکنند. در صورتی که یک مشترک از قوانین تبعیت نکند با جریمه ۱۰۰ دلاری مواجه خواهد شد. بنابر قوانین جدید، شهروندان لس آنجلس تنها سه بار در هفته مجاز به آبیاری باغچه های خود هستند. مسئولان لس آنجلس همچنین برای مقابله با بحران کم آبی مواردی نظیر افزایش آب بها را در دستور کار قرار داده اند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

یا درایالت کالیفرنیا نیز که برای چندمین سال پیاپی خشکسالی را تجربه می‌کند که خشکسالی سال‌های اخیر وخیمترین و جدی ترین خشکسالی در دهه های اخیر در این ایالت است و میتواند منجر به خشک شدن منابع آبهای زیرزمینی و قطع آب حدود ۴۰ میلیون شهروند شود. در کالیفرنیا که با کمبود شدید مایه حیات رو به رو شده حالا «پلیس آب» تشکیل شده تا جلوی هدر رفتن آب را بگیرد و به عنوان مثال در مورد افرادی که بیش از اندازه آب را صرف چمن، محوطه سازی اطراف خانه و شستن ماشین کنند، روزانه ۵۰۰ دلار جریمه را قانونگذار در نظر گرفته است. علاوه بر این به عنوان یک تدبیر پیشگیرانه حالا در آمریکا مدرسه های آب جای خودشان را باز کرده اند. مدرسه هایی که در آن به مردم به ویژه آنهایی که سابقه مصرف زیاد آب را دارند آموزش‌های لازم درباره کاهش مصرف آب داده می‌شود و افراد باید واحدهایشان را در این مدرسه یکی پس از دیگری پاس کنند. یا برای جلوگیری از مصرف بیش از اندازه آب مقام های ایالتی در اقدام دیگری قیمت آب را به صورت جدی افزایش داده اند. براساس تصمیم گرفته شده در کالیفرنیا قیمت آب ۱۰ برابر شده است تا مردم حواسشان را بیشتر برای مصرف، جمع کنند. و تمامی این کارها در کنار تشکیل پلیس آب موفقیت چشم گیری در حوزه حقوق کیفری در جهت حمایت از صنعت اب به وجود آورده است که متاسفانه حقوق کیفری ایران در شرایط بسیار بحرانی تر در حوزه آب به سر میبرد این مهم را مسکوت باقی گذاشته و غرض از این مقایسه توجه به نهاد پلیس آب و تعجیل جامعه مخاطب حقوق آب ایران در جهت شکل گیری و عملیاتی کردن آن به عنوان یک بازوی توانای حقوق کیفری در جهت حمایت از صنعت آب کشور بود.

مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی درارتکاب جرایم بر علیه صنعت آب

همانگونه که مطالعه گردید در حمایت از صنعت آب ایران بیشتر تمرکز قوانین کیفری بر مسئولیت اشخاص حقیقی قرار گرفته است در حالی که در جرایم بر علیه صنعت آب توجه به مسئولیت اشخاص حقوقی که غالبا دارای تشکیلات منسجم تر و مصرف بیشتر هستند لازم و ضروری است. دولتها خود به عنوان بزرگترین شخص حقوقی در کشورهای مختلف خود میتوانند از مهمترین مرتکبین جرایم علیه صنعت آب به عنوان مثال آلودگی منابع آبی باشند. نکته قابل توجه اینکه ارتکاب جرایم علیه صنعت آب مخصوصا آلوده نمودن آن غالبا توسط اشخاص حقوقی صورت می‌گیرد اشخاص حقوقی که گاه برای به دست آوردن منافع تجاری و سود حاضر به دست اندازی به محیط زیست من جمله منابع آبی نیز می‌شوند و بحران ها و لطماتی به صنعت آب وارد می‌سازند.

بی‌تردید عدم توجه به مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی و نداشتن تناسب میان مجازات ها و اعمال مجرمانه آنها آب حمایت از صنعت آب ایران را ناکام و ناقص خواهد گذاشت.

در محیط حقوق کیفری در قوانین دیگر کشورها نیز به این موضوع توجه شده است من جمله در کنوانسیون منطقه ای اتحادیه اروپا بند یک ماده ۹ مقرر میدارد که دولتهای عضو در صورت

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

ضـرورت بایـد تدابیر مقتضی اتخاذ کنند تا اعمال مجـازات یـا اقدامات کیفری و اداری علیه اشخاص حقوقی که از جانب آنها جرایم مندرج در مـواد ۲ و ۳ توسط ارکان یا اعضا یا دیگر نماینـدگان آنهـا ارتکاب یافته است، امکانپذیر گردد. این ماده قانونی به صراحت دولتهـای عـضو را مکلف به حمایـت از محیط زیست در مقابل اشخاص حقوقی نموده است. دانمارک، کانادا، ایالات متحده و هلند نیز در قوانین جزایی خویش از مسئولیت اشخاص حقوقی در قبال اینگونه جرایم سخن گفته اند.

در حقوق ایران بر خلاف مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی که جزئی پذیرفته شده از حقوق خصوصی محسوب می‌شده است تا مدت ها بحث بر سر اینکه اشخاص حقوقی نیز شامل مسئولیت کیفری هستند یا خیر ادامه داشته است و نظرات مخالف و موافق زیادی در تایید هر کدام ارائه گشته است. مخالفان با تاکید بر عدم امکان اِعمال بسیاری از ضمانت اجراها و عدم اهلیّت اشخاص حقوقی در اِسناد تقصیر به خودو موافقان با تاکید بر ضمانت اجراهای قابل اعمال بر اشخاص حقوقی معتقد هستند که به اهداف مجازات من جمله سزاگرایی و پیامدگرایی مجازات میتوان دست یافت. در قوانین جزایی ایران قبل از سال ۱۳۹۲ قبول مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی محل مناقشه و تردید بود تا با تصویب قانون مجازات اسلامی در این سال ماده ۲۰ ان برای بار اول بر ان تصریح نمود و مقرر داشت که درصورتی که شخص حقوقی بر اساس ماده ۱۴۳ این قانون مسئول شناخته شود، با توجه به شدت جرم ارتکابی و نتایج زیانبار آن به یک تا دو مورد از موارد زیر محکوم می‌شود.

الف: انحلال شخص حقوقی ب: مصادره کل اموال پ: ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی به طور دائم یا حداکثر برای مدت پنج سال ت: ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه عمومی به طور دائم یا حداکثر برای مدت پنج سال ث: ممنوعیت از اصدار برخی از اسناد تجاری یا حداکثر برای مدت پنج سال ج: جزای نقدی چ: انتشار حکم محکومیت به وسیله رسانه ها همچنین تبصره ماده ۱۴ این قانون نیز شرط قبول مسئولیت را بیان میدارد. نکته ی بسیار مهمی که نباید از نظر دور داشت این مهم است که غالب جرایم علیه صنعت آب بر طبق شواهد و آمار توسط اشخاص حقوقی صورت می گیرد موسسات تجاری اقتصادی تولیدی کارخانجات که در راستای اهداف منفعت طلبانه خویش و در راستای کم کردن هزینه ها و بالا بردن سود صنعت آب را مورد هجمه قرار میدهند به عنوان مثال تعرض به منابع آبی یا دفع فاضلاب و پسماندها در حریم منابع آبی همچنین آلوده نمودن آب و حفر چاه های غیر مجاز را مرتکب میشوند که میتوان با استناد به قانون مجازات فعلی آنها را مجازات نمود هر چند هنوز هم این مقررات برای بازدارندگی اشخاص حقوقی از ارتکاب جرم بر علیه صنعت آب کافی و وافی نیست.

در سایر قوانین نیز به صورت بسیار پراکنده و غیر منسجم از مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی نام برده شده است مانند قانون حفاظت و بهسازی محیط زیـست مـصوب ۱۳۵۳، قانون مدیریت پسماند مصوب ۱۳۸۳ که به وضوح عدم تناسب میان مجازات و جرم ارتکابی قابل مشاهده است. با توجه به گسترش فعالیت اشخاص حقوقی و بیشتر شدن دامنه فعالیت آنها و حضور گسترده آنها در جامعه امروزی توجه خاص قانونگذار به

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

حیطه و مقدار مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی لازم و ضروری است تا به حمایت کامل حقوق کیفری از صنعت آب دست یابیم.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

فهرست منابع و مآخذ

ـ قرآن کریم سوره انفال

ـ اردبیلی، محمدعلی، (۱۳۸۸) حقوق جزای عمومی، جلد دوم، تهران: نشر میزان، چاپ بیست و دوم

ـ بهره مند، حمید، رستمی، سینا، (۱۳۹۵) تحلیل کارایی سیاست کیفری ایران در قبال جرایم مرتبط با آب، مطالعات حقوق انرژی، دورهٔ ۲، شمارهٔ ۲

ـ جعفری لنگرودی، محمد جعفر، (۱۳۶۸)، حقوق اموال، تهران، انتشارات گنج دانش

ـ حر عاملی، وسائل الشیعهٔ، ج۶، باب۱، از ابواب الانفال

ـ شریفی، محسن (۱۳۹۵) مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در نظام کیفری ایران و فرانسه فصلنامه‌ی دیدگاه‌های حقوق قضایی شماره ی ۷۵ و ۷۶

ـ شیخ مفید، المقنعه، ۲۷۸، نشر اسلامی

ـ شیخ طوسی «النهایه »، ۱۹۹، دارالکتاب العربی، بیروت

ـ کاتوزیان، ناصر، (۱۳۸۳) قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، تهران، نشر دادگستر محیطی)، فصلنامه حقوق، دوره ۳۸، ش ۲

ـ کاوه، محمد، (۱۳۹۱) آسیب شناسی بیماری های اجتماعی (جلد اول)، تهران: نشر جامعه شناسان، چاپ اول

ـ محقق حلی، شرائع الاسلام، منشورات اعلمی، ج۱، ص۱۸۳

ـ محقق داماد، مصطفی، (۱۴۰۶ق) قواعد فقه، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ دوازدهم،

ـ محسن عباس، تاش، (۱۳۹۰) سیاست جنایی ایران در قلمرو منابع آب ، استاد راهنما دکتر محمد هادی صادقی، دانشگاه شیراز واحد بین الملل،

ـ مدنیان، غلامرضا، (۱۳۷۷) حفاظت قانونی از منابع آبهای داخلی، استاد راهنما دکتر اردشیر امیر ارجمند، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

ـ مدنیان، غلامرضا، (۱۳۸۳) مالکیت منابع آبی، اولین همایش بررسی مشکلات شبکه های آبیاری، زهکشی و مصرف بهینه آب کشاورزی، تهران

ـ معصومی، مسعود، لطفی، اسدالله، (۱۳۹۶) بررسی فقهی ـ حقوقی جایگاه آبها در اموال عمومی، پژوهش‌های فقهی، دوره ۱۳، شماره۱

ـ نیلی، مجید، (۱۳۸۸) حمایت کیفری از قنوات و آبهای زیرزمینی در حقوق ایران، دانشگاه قم

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]